

**DÜZENSİZ GÖÇ VE AB KAPSAMINDA GERİ
KABUL ANLAŞMALARI**

2019

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Yasemin İŞCAN ERDOĞAN

DÜZENSİZ GÖÇ VE AB KAPSAMINDA GERİ KABUL ANLAŞMALARI

Yasemin İŞCAN ERDOĞAN

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

Karabük

Aralık 2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY.....	3
DOĞRULUK BEYANI.....	4
TEŞEKKÜR	5
ÖZ.....	6
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	10
ARCHIVE RECORD INFORMATION	11
KISALTMALAR	12
ARAŞTIRMANIN KONUSU	13
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	13
ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ	14
1. BÖLÜM: GÖÇ OLGUSU, TÜRLERİ VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇ POLİTİKALARI	15
1.1. Göç Kavramı.....	15
1.2. Göç Nedenleri	16
1.3. Göç Çeşitleri	18
1.4. Göç Kuramları	21
1.4.1. İtme Çekme Kuramı.....	21
1.4.2. Neoklasik Teori	22
1.4.3. Yeni Ekonomi Kuramı	22
1.4.4. Dünya Sistemi Kuramı	23
1.4.5. İlişkiler Ağı Kuramı.....	24
1.5. Düzensiz Göç Olgusu	25
1.6. Türkiye’de Düzensiz Göç	25
1.7. Avrupa Birliği ve Göç Tarihindeki Gelişmeler	30
1.7.1. Göçmen İşçiler Dönemi	30
1.7.2. Göçmen İşçilerin Aile Birleşimi.....	32
1.7.3. AB’de Ortaklaşa Çözüm Arayışları.....	34
1.8. Avrupa’da Düzensiz Göçün Yükselişi.....	37

1.8.1.	Göçmen İşçiler Nedeniyle Artan Düzensiz Göç	37
1.8.2.	Orta Doğu Olayları Sonrasında Yaşanan Düzensiz Göç	39
1.9.	AB'nin Göçmenlere Yönelik Politikaları.....	39
1.10.	AB'de Düzensiz Göç Yönetiminin Başarısızlığı.....	42
2.BÖLÜM:	AB ve GERİ KABUL ANLAŞMALARI	45
2.1.	Geri Kabul Anlaşmasının Ortaya Çıkması.....	45
2.2.	Geri Kabul Anlaşması Süreci.....	48
2.3.	Geri Kabul Anlaşması'nda Yer Alan Temel Kavramlar	49
2.4.	Uluslararası Hukuk Yönünden GKA.....	50
2.5.	Geri Kabul Anlaşmasının Uygulanması.....	53
2.5.1.	Genel Olarak Uygulanma	53
2.5.2.	Vatandaşlığa İlişkin Kanıtlar	54
2.5.3.	Üçüncü Ülke Vatandaşı ve Vatansız Kişilerin Geri Kabulü.....	54
2.6.	GKA'dan Türkiye'nin Beklentisi	56
2.7.	Geri Kabul Anlaşmalarının Değerlendirmesi	61
2.7.1.	GKA Genel Değerlendirme.....	61
2.7.2.	Geri Kabul Anlaşmalarının İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi.....	63
2.7.3.	İlk İltica ve Güvenli Üçüncü Ülkeye Yerleştirmelerin İncelenmesi	67
2.7.4.	Geri Kabul Anlaşmalarının Uygulanması Sırasında Ortaya Çıkan Sorunlar.....	69
2.7.5.	Hatalı Geri Kabul	70
2.7.6.	Uygulama Eşitsizliği	70
SONUÇ	72
KAYNAKÇA	74
TABLolar LİSTESİ	80
FOTOĞRAF LİSTESİ	81
ÖZGEÇMİŞ	82

TEZ ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Yasemin İŞCAN ERDOĞAN'a ait "Düzensiz Göç ve AB Kapsamında Geri Kabul Anlaşmaları" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından Tezli Yüksek Lisans programı tezi olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	: Doç.Dr. Ali Asker	
Danışman Üye	:Doç.Dr. Ali ASKER	
Üye	:Dr. Öğr.Üyesi Ali Semir MERDAN	
Üye	:Dr. Öğr.Üyesi Marziye MEMMEDLİ	

Tez Sınavı Tarihi: 16.10.2019

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Yasemin İŞCAN ERDOĞAN

İmza

:

TEŞEKKÜR

Benimde bilime katkıda bulunmama yardımcı olan, Yüksek Lisans öğrenimime başlamamda şahsıma olan inancıyla emeğini üzerimden eksik etmeyen, bilgisini benimle paylaşan ve her daim akılcı yönlendirmesiyle desteğini benden esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Ali ASKER 'e özellikle teşekkür ederim.

Ömrüm boyunca şefkatiyle ve şahsıma olan inancıyla desteğini esirgemeyen anneme, maddi ve manevi desteğini eksik etmeyerek, ömrünü ailesine adanmış olan saygıdeğer babama, her zaman yanımda olduklarını bildiğim eşime ve kardeşlerime, biricik oğlum Metehan'a da teşekkürlerimi sunarım.

ÖZ

Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan “Uluslararası Göç Raporu 2018”e göre dünya genelinde uluslararası göçmen sayısı 7 kat artarak 2018 yılında 248 milyona ulaşmıştır. Bu rakam dünya nüfusu içerisinde göçmen sayısını yüzde 3.3’e çıkarmıştır. İzinli çalışanlar, izinsiz çalışanlar, mülteciler, sığınmacılar, sözleşmeli çalışan göçmen işçiler, öğrenciler vs. uluslararası göçmen kapsamındadır. Burada göçmenleri gönüllü ve zoraki göç edenler şeklinde ayırabiliriz. Öğrenciler, işçiler gönüllü olarak başka ülkeye göç etmektedir. Suriye gibi Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinin vatandaşları ise siyasi-sosyal baskılar neticesinde kaldıkları ülkeden zorunlu olarak ayrılmışlardır.

Göçün coğrafi dağılımına baktığımızda Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa ülkeleri cazibe ve çekim merkezi haline gelmiştir. Daha iyi yaşam ve çalışma koşulları, ekonomik refah seviyesi, sosyal-bilimsel canlılık bu bağlamda oldukça önemli faktörlerdir. Göç veren ülkelerin başında Hindistan, Suriye, Meksika, Irak gibi bir dağılımla coğrafi farklılık gözlemlenebilir. Suriye, yerinden edilmiş kişi (7.6 milyon) ve mülteci (2014 sonunda 3.88 milyon) sayısına kaynaklık eden ülkedir. Bu sayı itibarıyla Suriye’yi Afganistan (2.59 milyon) ve Somali (1.1 milyon) takip etmektedir.

Göç alan ülkelerin ortak meselesi göç olgusunun yönetilmesi ve kontrol altına alınmasıdır. Göçün oluşturduğu ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel ve demografik etkileri nedeniyle çok boyutlu; göç alan, göç veren, transit ülkeleri ve göçmenleri etkilemesi nedeniyle de çok aktörlü bir olgu olması göç yönetimini zorlaştırmakta ve karmaşıklştırmaktadır.

Türkiye düzensiz göç konusunda transit geçiş için kullanılan bir ülke olsa da zaman içerisinde hedef ülke konumuna gelmektedir. Ekonomik refah ve sosyal yaşamın gelişmesi, aynı Osmanlı döneminden beri göçmenlere olan ılımlı bakış açısı nedeniyle Türkiye; göçmenlerin rağbet yeri olmuştur.

Bu çalışmada göçle ilgili Avrupa kıtasında yaşanan tarihsel gelişim süreci incelenecek, ardından günümüzde tüm dünyayı ilgilendiren düzensiz göç ile mücadelede etkili yollar arayan AB’nin göç politikaları ele alınacak, AB’nin en

son geri kabul anlaşmalarıyla izlediği göç politikası Türkiye ve göçmenler bağlamında değerlendirilecektir. Hazırda AB sınır güvenliğini ve kontrollerini artırarak düzensiz göçü önleyebileceğini düşünse de göçmenlerin Batı'ya ulaşma çabasına karşı koyamamaktadır. Dünya üzerinde savaşlar, iç karışıklıklar, ekonomik eşitsizlikler devam ettikçe ve iyi işleyen bir hukuk sistemi olmadığı sürece düzensiz göç olgusu süreklilik arz edecektir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Geri Kabul Anlaşması, Mülteci, Avrupa Birliği, Uluslararası Hukuk

ABSTRACT

According to the International Immigration Report published by the United Nations, the number of international immigrants worldwide increased 7 times and reached 248 million in 2018. This number has increased the number of immigrants to 3.3 percent in the world population. Permitted workers, unauthorized workers, refugees, asylum seekers, contracted migrant workers, students, etc. are international migrants. We can divide migrants into two groups: voluntary and forced immigrants. Students, workers voluntarily migrate to another country. However, the citizens of the Middle East and North Africa, such as Syria, were forced to leave the country where they had to stay as a result of political-social pressures.

When we look at the geographical distribution of migration, the United States and European countries have become centers of attraction. Better living and working conditions, economic welfare and social-scientific vitality are very important factors in this context. At the beginning of the emigration countries, geographical distribution can be observed with a distribution such as India, Syria, Mexico and Iraq. Syria is the largest source of IDPs (7.6 million) and refugees (3.88 million at the end of 2014) in the largest country in the world.

Syria is followed by Afghanistan (2.59 million) and Somalia (1.1 million) in terms of being the largest refugee source.

The common issue of the countries receiving migration is the management and control of the phenomenon of migration. Due to the economic, political, social, cultural and demographic effects of migration; The fact that it is a multi actor phenomenon because it affects the receiving, emitting, transit countries and migrants makes migration management difficult and complicated.

Although Turkey is a transit country used for irregular migration, it refers to the destination country in time. Economic prosperity and the development of social life, but also has been the location of immigrants due to moderate approach that immigrants in Turkey since the Ottoman era.

In this study, the historical process of migration of the European continent will be examined and then the migration policies of the EU, which is seeking

effective ways to combat irregular migration that concerns the whole world, will be discussed.

The EU's migration policy will criticize with the latest in the context of Turkey agreement and immigrants. Although the EU thinks that it can prevent irregular migration by increasing border security and controls, it cannot resist immigrants' efforts to reach the West. As long as there are wars, domestic turmoil, economic inequalities and a well-functioning legal system on the world, irregular migrants will be persistent.

Key Words: Migration, Readmission Agreement, Refugee, European Union, International law

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Düzensiz Göç ve AB Kapsamında Geri Kabul Anlaşmaları
Tezin Yazarı	Yasemin İŞCAN ERDOĞAN
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Ali ASKER
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	10.10.2019
Tezin Alanı	Kamu Yönetimi
Tezin Yeri	K.B.Ü./L.E.E.
Tezin Sayfa Sayısı	82
Anahtar Kelimeler	Düzensiz Göç, Geri Kabul, AB, Mülteci, Göçmen, Türkiye

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Irregular Migration and Readmission Agreements Under The AB
Author of the Thesis	Yasemin İŞCAN ERDOGAN
Advisor of the Thesis	Doc.Dr. Ali ASKER
Status of the Thesis	Master Thesis
Date of the Thesis	10.10.2019
Field of the Thesis	Public Administration
Place of the Thesis	K.B.Ü./L.E.E.
Total Page Number	82
Keywords	Irregular Migration, Readmission, EU, Refugee, Immigrant, Turkey

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devleti

BM: Birleşmiş Milletler

BMKY: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

GKA: Geri Kabul Anlaşması

UNHRC: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu çalışmada son yıllarda dünya gündemini meşgul eden düzensiz göç olgusu incelenerek göçmenler için hedef ülke olan AB'nin düzensiz göçle mücadelesi ele alınacak, AB'nin son çare olarak gördüğü GKA tüm boyutlarıyla ele alınarak analiz edilecektir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Yüzyıllardır var olan göç olgusu tarihsel süreçte; yaşanan savaş, ekonomik kriz, doğal afet vb. nedenlerle dalgalı seyir göstermiştir. ABD ve gelişmiş AB ülkelerine gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelere sürekli devam eden bir göç dalgası söz konusudur.

Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da yaşanan iç savaş ve karışıklıklar nedeniyle düzensiz göçle mücadele uluslararası platformlarda gündeme gelmektedir. Bu çalışmada düzensiz göçle mücadele eden AB'nin izlediği yol ve etkin mücadele yolu olarak görülen GKA incelenmiştir.

Çalışma ana fikriyle bağlantılı olarak Türkiye ve AB'nin düzensiz göçle mücadelede izlediği politikaların olumlu ve olumsuz yönlerine değinmesi ile GKA'nın etkinliğinin sorgulanması bakımından ileride yazılabilecek bilimsel metinlere bir ölçüde örnek olması açısından önem arz etmektedir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu metnin tamamı küresel gelişmeleri takip eden ve ilgili bilim dallarının tercih ettiği nitel araştırma yöntemleri kullanılarak; konuya uygun ulusal ve uluslararası makale, kitap, dergi, rapor, çeşitli internet siteleri ve

tez merkezlerinde yayımlanan ilgili çalışmalardan yararlanılarak oluşturulmuştur. Araştırma sonucu gerekli görülen tablo, şekil ve istatistiklere metinde yer verilmiştir.

Çalışmada öncelikle göç olgusu detaylarıyla ele alınmış sonrasında düzensiz göç kavramı incelenmiştir. Ardından Türkiye ve AB’de düzensiz göçün durumuna değinilerek GKA değerlendirilmiştir.

ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Düzensiz göç konusunda Türkiye ve AB’de tarihsel olarak dalgalanmalar yaşanmıştır. Çeşitli politikalarla kontrol altına alınmaya çalışılan düzensiz göç, ülkelerin bir araya gelerek anlaşmalar imzalamasına sebep olmuştur. Göçmen sorununda devletler kendi çıkarını maksimize etmeye çalışırken diğer tarafta insan hakları ihlali yaşanmaktadır. Her ne kadar ortak politika ya da anlaşma olarak ifade edilse de aslında egemen güçlerin yönettiği GKA uluslararası hukukta yerini almıştır.

AB’nin düzensiz göçle mücadelesinde etkin olamadığı ve verimli politikalar oluşturamadığı görülmüştür. Bu çalışma; göçmen meselesinde etkili araç olarak kullanılan GKA’nın günümüzde AB lehine yorumlandığını ileri sürmektedir. Avrupa Birliğinde; geri kabul anlaşmaları uygulamasında insan haklarının sıkça ihlal edildiği söylenebilir.

1. BÖLÜM: GÖÇ OLGUSU, TÜRLERİ VE AVRUPA BİRLİĞİ’NİN GÖÇ POLİTİKALARI

1.1. Göç Kavramı

İnsanlar tarih boyunca çeşitli sebeplerden dolayı yaşadıkları yerlerden ayrılarak başka topraklara göç etmiş, yaşam koşullarını iyileştirmek ve fiziki çevrelerini değiştirmek üzere doğdukları yerlerden koparak yeni mekan arayışına girmişlerdir. Bu bağlamda aile içi anlaşmazlıklar, toprak meseleleri, geçim kaygısı vb. nedenlerle bireysel göçler yaşanırken; siyasal kaygılar, savaşlar, ekonomik çöküntüler de kitlesel göçü tetikleyen en önemli faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum gerek bireylerin yaşamında gerekse devletlerin politikalarında değişikliğe sebep olmuştur. Göçmen hareketler; menşe ve hedef ülkelerin ekonomik sosyal hayatında çoğu zaman niteliksel değişikliğe yol açmıştır.

Öncelikle sanayileşme ile birlikte köyden kente yapılan göçler insanların isteği doğrultusunda gerçekleşirken dünya savaşları neticesinde bireyler zorunlu göçe tabi tutulmuşlardır. Kentlerde yaşanan hızlı nüfus artışı toplumsal ve siyasal açıdan ülkeleri zorlamış, ülkelerin siyasal eylem ve söylemleriyle şekillendirilmeye çalışılan göç olgusu, ulusal sınırları aşarak uluslararası sorun haline gelmiştir. 2000’li yıllarda Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde başlayıp hızla gelişen ‘Arap Baharı’, küresel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Suriye; halen devam eden şiddet olayları nedeniyle milyonları bulan kitlesel akının en önemli ayağını oluşturmaktadır. “Kişilerin geçici veya daimi olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmalar”¹ olarak tanımlanan uluslararası göç özellikle Soğuk Savaş sonrası 1990’lı yıllardan itibaren dünya ve Avrupa Birliği (AB) gündeminde sıklıkla yer almaya başlamıştır.

Mülteci; 1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelmiş olaylar sonucunda ırkı, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korkan, uyruğunu taşıdığı ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ve yine bu korku nedeni ile yararlanmak istemeyen veya vatansız olarak yukarıda geçen nedenler yüzünden önceki daimi ikamet ülkesine dönemeyen veya dönmek istemeyen

¹ *Uluslararası Göç Örgütü. Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü* (Editörler: Richard Perruchoud ile Jillyanne Redpath - Cross), İkinci Baskı, IOM, 2013, No: 31, s. 87.

kimsedir.² Bu tanımlamaya göre mültecilik belirli bir tarihe ve coğrafyaya özgü kılınmıştır. Ancak 1967 yılında gerçekleştirilen protokole göre coğrafi ve tarih bazında yapılan sınırlandırma kaldırılmıştır.

Sığınmacı ise ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı etmek istemeyen, bir ülkeye sığınan ve o ülkeden mülteci statüsü talep eden yabancı olarak tanımlanmıştır.³ Göç etmenin sebepleri; arasında öncelikli olarak ekonomik sosyal niteliklidir. Bunun yanı sıra siyasal baskılar, krizler, çatışma ve savaşlar sebebiyle göç etmek zorunda kalan insan sayısı oldukça fazladır. Bu sebeplerden biri veya birkaçını öne sürerek yabancılar üçüncü ülkelerden sığınma talebinde bulunmaktadır.

Göç politikası ise göçmenlerin ülkeye girişleri, ülkede kalışları ve ülkeden çıkışlarını düzenlemeye yönelik resmi ve resmi olmayan önlemlerdir. Vize veya vize muafiyetiyle ülkeler arası yer değiştirmek olan düzenli göç; planlanabilen, öngörülebilir hatta kısıtlanabilen bir olgudur. Yasa dışı yollarla bir ülkeye girmek, transit olarak geçmek ya da bir başka ülkede yasal konumdayken vize-vize muafiyet süresi bittikten veya çalışma izni sona erdikten sonra ülkede kalmaya devam edenler kayıt dışı düzensiz göçmen olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde uluslararası sorun teşkil eden düzensiz göç önlenemez bir hal almıştır. İnsanlar yaşamları pahasına eşleri ve çocuklarıyla beraber ölümcül yolculuklara çıkarak hedefledikleri ülkeye ulaşma çabasındadırlar.

1.2. Göç Nedenleri

Çok eski tarihlerden beri süre gelen göç olgusunun temelinde çeşitli sebepler bulunmaktadır. Doğal afetler, savaşlar nedeniyle insanları yer değişikliğine mecbur bırakan zorunlu göçü; refah ve daha iyi yaşam koşulları arayışı nedeniyle gerçekleşen, bireylerin isteğine bağlı olan yer değişikliği ise gönüllü göçü ifade etmektedir.

² Mülteciler ve Türkiye; Türkiye'nin Bireysel Başvurular İçin Sığınma Sistemi" <http://www.un.org.tr>. 12.06.2005, BM Türkiye, Erişim Tarihi: (17.08.2019).

³ Kadir Ay, vd. *İltica ve Göç Mevzuatı*, (Terc. Egemen Demircioğlu- Meltem Karatoprak), BMYK-İçişleri Bakanlığı, Ankara 2005 s.8.

Doğa olayları, afetler eski dönem insanların yer değişikliğinde belirleyici etken olmuştur. Depremler, volkanik püskürmeler, iklim değişiklikleri, küresel ısınma, kuraklık, nükleer silahlar ve enerji kaynakları göçü tetikleyen en önemli olaylardır. M.S. IV ve V. yüzyıllarda Hunlar ve Moğollar Orta Asya’da ortaya çıkan kuraklık yüzünden zorunlu olarak göç etmişlerdir. 16. ve 17. yüzyıllarda başlayan süreçte Avrupa ülkelerinden dünyaya açılarak yeni kıtaların keşfedilmesi başlamıştır. Bu keşifler neticesinde özellikle Avrupa kıtasından Amerika, Afrika ve Güney Asya’ya göç hareketliliği yaşanmıştır. Bireylerin refah ve coğrafi değişiklik isteğiyle başlayan bu göç dalgası bir süre sonra, ulus devletlerin kolonileşmeye dayalı siyasal egemenlik kurma isteğiyle hız kazanmıştır. Yeni kıtalarda yerli halk pasif hale getirilmiş, kıtanın yer altı ve yer üstü zenginliklerini sömürmek amacıyla koloniler oluşturulmuştur. Ardından Sanayi Devrimiyle birlikte insana olan ihtiyaç artmış, daha iyi yaşam koşullarına erişmek isteyen köylü nüfus kente göç etmiştir. Kırsal kesimde başlayan sorunlar ile kentlerde gerçekleşen ekonomik sosyal iyileşmeler bireylerin gönüllü olarak yer değişikliğine sebep olmuştur. Sanayi Devrimiyle birlikte ulaşım ve iletişim ağında yaşanan gelişmeler kenti çekici kılan özelliklerdendi. Öte yandan kırsal kesimde yaşanan toprak bölünmeleri, verimliliğin azalması, tarımda makineleşmeye gidilmesi kırdan kente göç edenler için itici bir güç oluşturmuştur.

20. yüzyılda tüm dünyayı etkisi altına alan Birinci ve İkinci Dünya Savaşları nedeniyle pek çok insan yerlerinden edilmiştir. Savaş ortamından kaçarak kendilerine güven ortamı arayan bireyler kendi ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine neden olmuş bu savaşların ardından Avrupa ülkeleri kalkınmayı sağlamak amacıyla insan gücüne ihtiyaç duymuş, üçüncü ülkelerle çeşitli anlaşmalar imzalayarak işçi göçü talep etmişlerdir. İlk başta geçici olarak çalışma amacıyla gelen göçmen işçiler Avrupa kıtasının refah ve güven ortamından dolayı yerleşik hale gelmiştir. 20. yüzyılın sonlarına doğru Doğu Bloğunun yıkılması ve Sovyetler Birliğinin dağılması sonucunda Doğu’dan Batı’ya yeni bir göç dalgası başlamıştır.

Ülke dahilinde, ayrıca bölgeler ve ülkeler arasında göç hareketlerini yakından etkileyen sosyo-ekonomik nedenler önemli yere sahiptir. Bireylerin iş, gelir ve buna bağlı olarak daha iyi bir yaşam arzusundan kaynaklanan, refah seviyesi

yüksek başka bir yere taşınmaları göç süreci olarak adlandırılabilir.⁴ Göçler büyük oranda popüler alana hitap eden ve gelişmişlik oranı yüksek kentlere yönelik olarak gerçekleşmektedir. Bu anlamda göç işgücünün yer değiştirmesinin nihai sonucu olarak kentsel mekanlarda iş bölümüne imkan sağlayan ekonomik, sosyal ve toplumsal bir oluşumdur. Ekonomik gelişim seyrinin 1960'lı yıllarda yavaş olduğu Avrupa Birliği ülkeleri nüfus azlığı ve işgücü talebini karşılamaya yönelik ülkelerine göçmen işçi alımı yapmışlardır.⁵

Göç hareketliliğini etkileyen önemli etkenler arasında siyasal ve sosyo-kültürel nitelikli nedenler yer almaktadır. Kuşkusuz ki ücretlerin yüksek ve daha iyi refah amacıyla göç eden insanlar göçmenler gittikleri bölge veya ülkelerde kendi kültürlerini yaşatmağa çalışsalar da asimilasyon politikalarının etkisi altında kalmışlardır.⁶

Göç hareketlilikleri ayrıca güvenlik nedeniyle doğrudan bağlantılı olabilmektedir. Günümüzde dünyanın değişik bölgelerinde, özellikle Orta Doğu ve Afganistan'da meydana gelen olaylar yüzünden yoğun bir göç hareketliliği yaşanmaktadır. Düşük gelir düzeyi, hayat standartlarının son derece düşük seviyelerde seyretmesi, dahası iç kargaşa ve savaş, terör eylemleri ve silahlı çatışmalar da göçlerin artmasına neden olmaktadır. Güvenlik nedenleri göç politikalarında değişiklik yapılmasını zorunlu kılırken bazı ülkelerde söz konusu göçler bir güvenlik tehdidi olarak algılanmıştır.⁷

1.3. Göç Çeşitleri

İnsanların buldukları mekanı değiştirmesini ifade eden göçün pek çok çeşidi vardır. Savaş, sürgün, doğal afet gibi sebepler neticesinde bireylerin yaşadıkları yerlerden ayrılması zorunlu göçü; bireylerin şahsi düşünce ve istekleri doğrultusunda gerçekleşen göç ise gönüllü göçü ifade etmektedir. Zorunlu göçün ölüm tehdidi, işkence, insanlık dışı muamele gibi itici faktörleri varken; daha iyi yaşam şartları, yüksek ücretli iş bulma kaygısı, ekonomik-sosyal refah arayışı gönüllü göçün çekici özelliklerini oluşturmaktadır.

⁴Zeynep Aksoy, "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 20, Kış 2012 (ss. 292-303), s. 294-295.

⁵Günay, Atılğan, Serin, s. 39.

⁶Günay, Atılğan, Serin, s. 39-40.

⁷Günay, Atılğan, Serin, s. 41.

Göç hareketliliğini ortaya çıkan birçok nedenlerden bahsedebiliriz. Literatürde ‘işçi göçü’ ve ‘beyin göçü’ kavramları her ne kadar ekonomik nedenleri çağrışırsa da bu tür göçler; göçmenin entelektüel potansiyeline göre karakterize edilmektedir. Bir ülkeye çalışmak, iş bulmak amacıyla gidilmesi ‘işçi göçü’, eğitilmiş ve vasıflı bireylerin gelişmiş ülkelere ekonomik ve sosyal tatmin için göç etmesi ise ‘beyin göçü’nü tanımlar. Türkiye’de iç beyin göçü birçok sektörde gözlemlenirken ağırlıklı olarak devlet sektöründen özel sektöre doğru seyretmektedir. Devlet üniversitelerinden vakıf üniversitelerine veya devletin değişik kurumlarından özel sektöre geçişler iç beyin göçünün en belirgin tezahürleri olarak karşımıza çıkmaktadır. İç beyin göçü ülkenin çıkarları açısından çok fazla zararlı gelişme olarak görülemez. Fakat dış beyin göçü sonucunda ülkenin iyi yetişmiş elemanları, yetenekli işgücü daha gelişmiş ülkelere akın ettiği için ülkeyi zarara uğratmaktadır.⁸

Ülke sınırları içindeki hareketlilik veya ülke sınırları dışına yapılan göçler birbirinden farklı türler olarak ortaya çıkmaktadır. İç ve dış göç olarak ikiye ayrılan bu hareketlerin yanı sıra yılın belli mevsimlerinde çalışmak, tatil yapmak, eğitim vs. amaçla yapılan hareketlilik ise mevsimlik göç olarak tanımlanmaktadır. İç göçten kaynaklanan nüfus değişimleri sayesinde yerleşim birimlerinin nüfus oranlarında değişiklikler gözlemlenmektedir.⁹

Sürekli ve sürekli olmayan göç şeklindeki ikili bir sınıflandırmadan da bahsedebiliriz. Sürekli göçler aynı zamanda gönüllü nitelik arz edebilmektedir. Keza insanlar daha kaliteli bir eğitim alabilmek veya daha refah bir hayat sürmek amacıyla sürekli ve kendi istekleriyle göç edebilmektedirler. Geçici göçler belirli bir zaman diliminde belli nedenlerle bir ülkeye yapılan göç hareketleridir.¹⁰

Göçlerin en yaygın türlerinden biri de emek göçüdür. Emek göçü çoğu zaman sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı yer değiştirmek olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde dünya nüfusunun büyük bir kısmı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Böyle bir durumda insanlar hayatlarını daha iyi şartlarda sürdürmek

⁸ Hakan Yıldırımoğlu, “Uluslararası Emek Göçü ‘Almanya’ya Türk Emek Göçü”, *Kamu-İş*, Cilt:8, Sayı: 1, 2005, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/817.pdf>, Erişim tarihi: 12.11.2019, s. 10.

⁹ Zeynep Eraldemir, Türkiye’de Göç Sorunu Göçlerin Sosyo- Ekonomik Yansımaları: İskenderun-Dörtüol Örneği (Mustafa Kemal Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Hatay, 2013, s. 10.

¹⁰ Yasemin Naz, Türkiye’nin Uluslar Arası Göç Politikası Ve Uluslar Arası Göçün Türkiye’deki Güncel Sorunları, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Isparta 2015, s. 20.

istemekte olup iş fırsatı az olan ülkelerden daha gelişmiş ülkelere doğru göç etmektedirler.¹¹

Bilindiği üzere ülkemizde emek göçü ağırlıklı olarak 1960'lı yıllarda başlamıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra kalkınma sorunuyla karşı karşıya kalmış Almanya, ayrıca Avrupa'nın birçok ülkesi işçi gereksinimlerini karşılamak amacıyla dış ülkelere işçi talebinde bulunmuşlardır. Bu bağlamda söz konusu ülkelere kayda değer sayıda Türk işçi gönderilmiştir. İşçilerin büyük çoğunluğu gittikleri ülkelerde kalmayı tercih etmişlerdir. Çalışma amaçlı göçler günümüzde de sıkça görülen göç türlerindedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre günümüzde otuz yedi ülkede 3.520.040 Türk vatandaşı yerleşmiş bulunuyor ve bunlardan 1.180.550'i doğrudan çalışmaktadır.¹²

Göçlerin bir başka türü de zorunlu-gönüllü göçlerdir. Zorunlu göçler savaş doğal, afet gibi durumlarda insanların isteğine bırakılmadan zorunlu olarak yapılan göç hareketleridir. Ayrıca bu tür göç hareketleri ekonomik, sosyal, politik nedenlerden dolayı devletler tarafından da yapılabilmektedir.¹³ Gönüllü göç durumunda insan kendi iradesiyle ve herhangi baskı ve kısıtlama olmadan göç eder. Bu tür göçler de nüfus oranlarında değişikliğe sebep olmaktadır. Genelde gönüllü göçlerin nedeni iyi eğitim almak, çalışma şartlarını değiştirmek, daha rahat çalışma ortamı yakalayarak hayatına devam etmek ve sağlık imkanlarından daha fazla yararlanmaktır.¹⁴

Bir başka göç türü de mübadele göçüdür. Bu tür göçler karşılıklı anlaşma çerçevesinde insanların yer değiştirmesi olarak ifade edilmektedir.¹⁵

Göç düzenli ve düzensiz göç olmak üzere ikiye ayrılır. Düzenli göç; bireylerin pasaport, vize, vize muafiyeti gibi belgelerle gideceği ülkenin sınır kapılarından yasal olarak giriş yapmasıdır. Düzenli göçmenler ülkeye girişte kontrole tabi tutulur ve her biri elektronik sisteme kaydedilir. Düzensiz göç; gönderen, alıcı ve transit ülkelerin düzenleme normlarının dışında gerçekleşen ve göçmenin belirli bir

¹¹ Yıldırımoglu, s. 2, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/817.pdf>.

¹² Yıldırımoglu, s. 2, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/817.pdf>.

¹³ Eraldemir, s. 13.

¹⁴ Yüksel Koçak, Elvan Terzi, "Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri", *Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı:3, Yıl: 2012 (ss. 3-19), s. 17.

¹⁵ Koçak, Terzi, s. 13; Günay, Atılkan, Serin, s. 46.

ülkeye girmek, orada ikamet etmek ve/veya çalışmak amacıyla gerekli izinlere sahip olmaması durumunda ortaya çıkan bir göç türüdür.

1.4. Göç Kuramları

1.4.1. İtme Çekme Kuramı

Göç teorileri çoğunlukla; hedef yerin uzaklığı, kalınan süre, hedef yerin ekonomik koşulları, idari durumu, o bölgedeki akrabalık ilişkileri ve sosyal ağlar, göçmenlerin etnik kimlik, cinsiyet vb. gibi unsurlardan yola çıkarak hipotez oluşturmakta, makro, orta ya da mikro bir yaklaşım benimsemektedirler.¹⁶

Tarih boyunca var olan göç kavramı bir takım bilim insanı tarafından irdelenerek çeşitli göç kuramlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Seçilen birkaç kuram; günümüzde yaşanan uluslararası göçü anlamak bakımından etkili olacaktır.

“İtme çekme” olarak bilinen kuram 1966 yılında Everett Lee tarafından geliştirilmiştir. Lee kuramında göçmenlerin demografik yapı üzerindeki etkisine değinerek göç olgusu üzerinde durmuş, göçlerin temel özelliklerini belirlemeye yönelik çalışmalarda bulunmuş, göçün itici ve çekici nedenlerine odaklanmıştır.

Lee, göç kararında ve göç sürecinde etkili olan dört başlığı aşağıdaki şekilde özetlemiştir¹⁷

- Çıkış yerine ilişkin faktörler
- Varış yerine ilişkin faktörler
- Araya giren engeller
- Bireysel faktörler

Bu bağlamda yaşanan yerle ilgili faktörler itici, gidilmesi planlanan yerle ilgili faktörler çekici unsur olarak ele alınmıştır. Ancak itme çekme faktörleri her birey için değişkenlik ve farklılık gösterebilir. Birine olumlu olan faktör diğer bireye olumsuz etki edebilir. Farklılığın temelinde her birey için yaş, eğitim, cinsiyet ayrımının olması belirleyici faktördür. Ayrıca Lee’ye göre bireyler için olumlu yada olumsuz etki göstermeyen ‘nötr’ faktörler de mevcuttur. Göçmenlerin göç ettiği

¹⁶Deniz Ela Özcan, “Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, *İş ve Hayat*, ss. 183-215; http://www.sekeris.org.tr/dergi/multimedia/dergi/45_cagdas_goc_teorileri_uzerine_bir_degerlendirme.pdf

¹⁷ Veysel Güneş, İnsan Hakları Bağlamında Göç Ve Mülteciler (Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnsan Hakları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019, s.14.

ülkelerde artı özellikler, eksi özellikler ile herhangi bir etkide bulunmayan nötr etmenler de mevcuttur.

İtme çekme kuramına benzer bir biçimde göç olgusunu açıklayan başka bir kuram keşişen fırsatlar kuramıdır. Bu kuram açısından göç mesafesi son derece önemlidir. Keza uluslararası göç hareketlerinde kaynak ve hedef ülke arasındaki mesafe uzadıkça göçmenin aşması gereken sınır ve engeller daha fazla olacaktır. Dolayısıyla bu durumda göçmenin hedef ülkeye ulaşma ihtimali daha düşük olacaktır.¹⁸

1.4.2. Neoklasik Teori

Neoklasik teori günümüze yakın tarihte ortaya atılan bir kuramdır. Çağdaş göç teorilerinin temelini atan neoklasik teori göç kavramını makro ve mikro olarak incelenmesine sebep olmuştur. Bu alandaki temel çalışmalar, ilk olarak ekonomik kalkınma süreçlerinde ortaya çıkan göç sürecini açıklamak için Lewis (1954), Todaro (1969), Harris ve Todaro (1970) tarafından geliştirilmiştir. Bu teoriye göre göç olgusu iş piyasası belirleyici faktör iken coğrafi arz-talep farklılıkları ile işgücü ve sermaye yoğunluğu göçü yönlendiren unsurdur. İş gücüne talep oranı, işgücü sayısı ve niteliği, ulusal pazar payı, sermaye yoğunluğu göçün makro sebeplerindedir. Bu tür nüfus hareketinin bir sonucu olarak emek fazlalığı olan ülkelerde emek piyasası daralıyor. Dolayısıyla nüfus hareketleri sayesinde ücret ve emek piyasasında ülkeler arasında bir denge oluşabilmektedir.¹⁹

Ülkeler arasında ücret farklılıkları, istihdam koşulları göçün makro düzeyini oluşturmaktadır. Dünya üzerinde sermaye ve iş gücünün dengesiz dağılımı nedeniyle bireyler en yüksek ücrete ulaşmak amacıyla ülkeler arasında yer değiştirmektedir. Göçmelerin gidecekleri ülkedeki kazanç oranı göç yöneliminde etkili olmaktadır. Çünkü bireyler daima kazançlarını maksimum düzeyde tutmayı hedefler. Bu göç kuramı birey ve ekonomi odaklı olup göçün sosyal, kültürel yanlarını göz ardı eder.

1.4.3. Yeni Ekonomi Kuramı

Göçün ailevi bir karar olduğunu savunan Yeni Ekonomi Kuramı 1990'lı yıllarda Oded Stark tarafından geliştirilmiştir. Yeni ekonomi kuramı, neo-klasik

¹⁸ Celal İnce, "Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 9, Cilt: 11, Sayı 18, Haziran 2019 (ss. 2579-2615), s. 2587.

¹⁹ İnce, s. 2589.

ekonomi kuramının eleştirisi üzerine geliştirilmiş model olarak düşünülebilir. Buna göre göç bireysel olarak gerçekleşen bir olgu değildir. Bireyler kendisinden daha çok aile üyelerini ve onların geçimini düşündüğünden bir nevi diğergamlık faktörü insanları göç etmeye yöneltmektedir. Ayrıca hayat boyu gelir elde etme güvencesi de bir diğer etmendir. Bu kurama göre göç, sadece kârın maksimize edilmesi amacı taşıyan bir olgudur ve kişinin ayrıldığı ülkedeki koşullar bu süreçte belirleyici rol oynamaktadır.²⁰

1.4.4. Dünya Sistemi Kuramı

Dünya Sistemi Kuramı 1970'li yılların başında Wallerstein, Amin, Galtung, Castle ve Kosack tarafından geliştirilmiştir. Bu kuram ayrıca; “Bağımlılık Okulu” veya “Merkez-Çevre İlişkileri Teorisi” adı altında da ele alınmaktadır.

Bu kurama göre, göç, uluslararası boyuta ulaşan kapitalist gelişmelerinin neden olduğu kopma ve yer değiştirmelerin doğal sonucudur.

Dünya Sistemi kuramının temel varsayımları aşağıdakilerdir:

- Göç, kapitalist gelişme sürecinde ortaya çıkan düzensizlik ve kopmaların doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Uluslararası göç, sürekli değişen küresel piyasanın siyasal ve ekonomik gidişatını izler.
- Kapitalist ekonomik ilişkilerin çevre ülkelerde etkili olması, kapitalist olmayan diğer ülkelerde dışarıya göç etmek isteyen, hareketli nüfus yaratmaktadır.

Bu teoride Marksist bakış açısı hakimdir. Bu bağlamda işgücü göçünün ortaya çıkışını dünya kapitalist sisteminin bir parçasıdır. İşgücü göçü kapitalist merkez ülkeleriyle, az gelişmiş çevre ülkeleri arasındaki eşitsizlikten kaynaklanmaktadır.²¹ Çevre ülkelerin işgücü, hammadde ve toprakları dünya pazarlarının kontrolü altına girmekte olup değişik göç akımlarını ortaya çıkarır. Bu akımların önemli bir kısmı dış ülkelere yönelmektedir.²² Merkez ülkeler çevre ülkeleri sömürmekle kalkınmaktadır ve bunun sonucunda asimetrik bağımlılık

²⁰ İnce, s. 2593.

²¹ Bkz: Mehmet Gezgin, “İşgücü Göçü Teorileri”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı:23, İstanbul 1991 (ss. 31-50).

²² Nermin Abadan-Unat, *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, Bilgi Yayınları, İstanbul 2002, s. 16-17

ilişkileri ortaya çıkar. Bu süreç çevre ülkelerin kalkınmasını sürekli olarak engellemektedir.²³ Küreselleşmesinin etkisiyle bu durumun tersine döndüğü, ucuz işgücünün merkez ülkelere yönelmesini azaldığı, artık işgücü ve girdi maliyetlerinin düşük olduğu ülkelere yönelik olarak arttığı söylenebilir.²⁴

1.4.5. İlişkiler Ağı Kuramı

Göç kuramları genel olarak ekonomik temele dayanmaktadır. Ancak İlişkiler Ağı kuramına göre göçmenler göç ettikleri ülkeler ve kendi ülkeleri arasında sosyal bir ağ oluşturmaktadır. Bu ağlar sosyal temellere dayanmaktadır. İlişkiler ağı kuramı göçe sebep olan etkenlerle değil zaman ve mekanda meydana gelen etkileşimle ilgilenmektedir. Göçmenlerin göç ettikleri ülkede, aynı zamanda göç alan ülke ile göç veren ülke arasında kurdukları sosyal ağların varlığı ve bu ağların, karşılıklı göçler bağlamındaki etkisi ilişkiler ağı kuramının temelini oluşturmaktadır. Bu ağlar her türlü sosyal temele ve değişkene bağlı olarak kurulmuş olan güçlü veya zayıf ağlardır.²⁵ Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayanların ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağları üzerine gelişmiş bağlantılardır.²⁶

Göçmen ağları neticesinde göç hareketi sürekli devam eden bir döngü halini almaktadır. Bu ağların; göçmenlerin sosyal uyumuna yönelik etkilerine bakıldığında, olumlu ve olumsuz özelliklerinin ortaya çıktığını görebiliriz. Keza göçmen ağının varlığı, yeni gelen göçmenin sosyal uyumunu kolaylaştırmaktadır. Fakat bazı durumlarda bunun tersi de yaşanmaktadır. Göçmen ağının göçmenler üzerindeki başka bir etkisi de onları içinde buldukları toplumdaki soyutlayarak kendi grubunun içine kapamaktır. Bu ağ sayesinde göçmenler her türlü ihtiyaçlarını kendi grubu içerisinde karşılamakta olup gittikleri ülkelerde halkla temas etmekten kaçınılmaktadırlar.²⁷

²³Gülay Toksöz, *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, s. 17.

²⁴ Savaş Çağlayan, “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Güz, Sayı:17, 2006 (ss. 67-91), s. 81.

²⁵ Çağlayan, s. 85.

²⁶ Abadan-Unat, s. 34; Rasim Bayraktar, “Zorunlu Göçten Ulus Ötesi Yurttaşılığa”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (24), 2013 (ss. 109-126).

²⁷ Çağlayan s. 86-87

1.5. Düzensiz Göç Olgusu

Bir ülkeye yasa dışı yollardan giriş yapmak ya da o ülkeden yasa dışı yollarla çıkış yapmak, yasal olarak geldiği ülkede süre bitiminden sonra kalmaya devam etmek, gidilen ülkede çalışma izni olmadan çalışmak düzensiz göçün unsurlarındandır.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)'na göre düzensiz göç; “yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişi, Türkiye’de kalışı, Türkiye’den ayrılışı ve Türkiye’de izinsiz çalışması” (mad.3/1) olarak tanımlanmıştır.²⁸

Bu kapsamda düzensiz göç kaynak ülke, transit ülke ve hedef ülkeyi ilgilendiren bir kavramdır. Hedef ülke, göç hareketleri için varılacak hedef konumundaki ülke; kaynak ülke, kişilerin buldukları ülkenin sınırları dışındaki bir ülkeye kalıcı veya geçici olarak yerleşmek amacıyla terk ettikleri ülke ve transit ülke, göç hareketlerinin (düzenli veya düzensiz) içinden geçtiği ülke şeklinde tanımlanmaktadır. Kaynak ülke bakımından bir kişinin geçerli pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi olmaksızın ulusal sınırları geçmesi; hedef ülke bakımından kişinin yasal olmayan yollarla ülkeye girmesi, yasal süresi içerisinde çıkmaması veya izinsiz çalışması düzensiz göçe sebep olur. Transit ülkelere göre düzensiz göç; kaynak ülkelerinden ayrılarak yasa dışı yollarla hedef ülkeye geçmek için ülke sınırlarından geçilmesini ifade eder.

Avrupa Birliği başta olmak üzere ülkelerin uyguladığı katı vize ve yasal giriş rejimleri insanları düzensiz göçe yönlendirmektedir. Çoğu yazar bu durumunun insanların mecburiyetinden kaynaklandığını dolayısıyla ortada suç teşkil eden bir durumun olmadığını savunmaktadır. Avukatlar, seyahat acenteleri, taşıyıcı firmalar, kaçak işçi çalıştıran işverenler düzensiz göçün bir uluslararası düzeyde etki etmesine sebep olmaktadır.

1.6. Türkiye’de Düzensiz Göç

Türkiye coğrafi konumu itibariyle Avrupa ve Asya kıtasını birleştiren köprü konumunda olduğu için kaynak ülkelerinden ayrılan düzensiz göçmenler

²⁸ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Mevzuat: Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu, 6458, 2014 s.2

hedefledikleri Avrupa ülkelerine ulaşmak amacıyla kullanılan bir transit ülkedir. Ayrıca son zamanlarda Türkiye pek çok yabancı tarafından hedef ülke konumuna gelmiştir. Kaçak göçmenlerin Türkiye’de mevcut bulunan kayıt dışı ekonomiye hızlıca girebilmeleri, refah seviyesi ve sosyal hayatın gelişmesi bakımından güvenli bir ortamın olması düzensiz göçün artmasına neden olmaktadır. Türkiye’de düzensiz göçün artma sebeplerinden en önemlisi ise ülke içerisinde istihdam edilerek elde edilen gelire kendi ülkesine dönme isteğidir. Kaynak ülkeye göre değişen sebeplerle beraber, Batı ve Kuzey ülkelerden yabancılar geçici işlerde çalışmak üzere gelirken; Doğu ülkelerinden gelen düzensiz göçmenler uzun vadeli ülkemizde kalmayı hedeflemektedir.

Balkanlar ve Orta Doğu’da yaşanan savaş ve iç karışıklıklar neticesinde kitlesel göçe maruz kalan Türkiye 1980’lerde hem göç alan hem de göç veren ülke olmuştur. Göç olgusunun artmasıyla birlikte düzensiz göç de artış göstermiştir. Bu durum Türkiye’nin düzensiz göçle mücadelede önem vermesine ve buna yönelik politikalar oluşturmasına yöneltmiştir.

Bir ülkeden başka bir ülkeye göç etmek oldukça uzun süre gerektirir. Bu süreçte bireyle maddi manevi külfet oluşturan göç olgusu bir yıla yakın sürebilmektedir. Göçmenler yasa dışı yollarla özellikle Türkiye’nin doğu sınırlarından binlerce hayvanlarla, yürüyerek ya da güvenliği olmayan toplu taşıma araçlarıyla sınırı geçmektedir. Bu alanda yapılan az sayıdaki araştırmalardan biri olan UGÖ 1995 Türkiye Transit Göç Raporu, düzensiz transit göçmenlerin daha çok İran ve Irak’tan ekonomik nedenlerle göç ettiklerini ve Türkiye’ye kaçakçıların yardımıyla geldiklerini ortaya koymaktadır. Anket yapılanlardan sadece %8’i Türkiye’de sürekli olarak kalma ihtimalini düşünmektedir.²⁹

Yasa dışı göçmenlerin asıl hedefi Türkiye’nin transit nokta konumundan faydalanarak Avrupa Birliği ülkelerine veya ABD’ye varmaktır. Yine Avustralya, Kanada gibi ülkeler de göçmenler için varılmak istenen ülkelerdir. Afganistan, Irak, Pakistan, İran gibi ülkelerden gelen yabancılar Türkiye’ye yasa dışı olarak giriş yapmaktadır. Bunların yarısı ülkelerinde yaşanan karışıklıktan kaçarken yarısı ise çalışma amaçlı göç etmektedir. Bazı göçmenler yasal giriş yaptıktan sonra yasa dışı hale gelerek Türkiye’deki düzensiz göçün bir diğer ayağını oluşturmaktadır. Örneğin; Rusya, Ukrayna, Moldova gibi ülkelerden gelen yabancılar ilk başta turistik vizelerle Türkiye’ye yasal giriş yapmış ancak bir kısmı

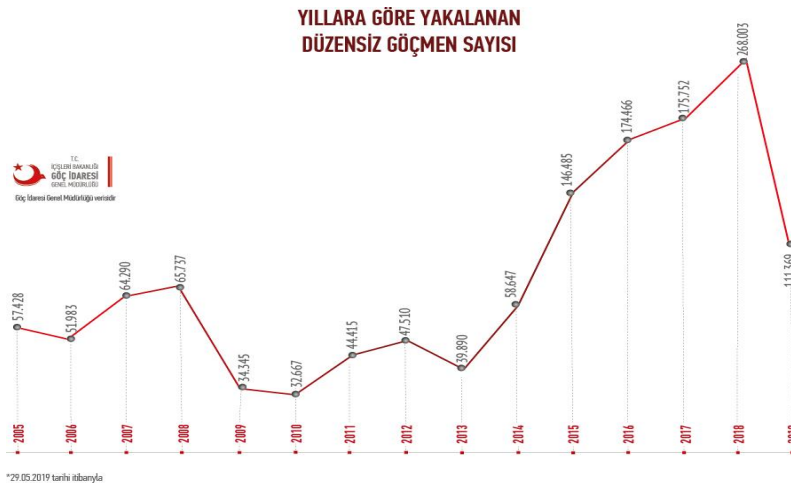
²⁹Bkz: Ahmet İçduygu, İbrahim Sirkeci, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde Göç Hareketleri, 75 Yılda Köylerden Şehirlere, Tarih Vakfı, İstanbul 1999, s. 364.*

vize sürelerinin bitim tarihinden sonra Türkiye’de kalmaya devam ederek kayıt dışı ekonomiyeye katılmışlardır.

Türkiye’de düzensiz göçü çekici kılan özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Türkiye’nin Avrupa’ya yakınlığı
- Etrafındaki komşu ülkelerde savaş ve iç karışıklığın olması
- Üç tarafının denizlerle çevrili olması ve Doğu sınırının dağlık olması (sınır ihlallerine açık olması)
- İş gücü açığını kapatmak için düşük maliyetli göçmenlerin tercih edilmesi
- Ekonomik ve sosyal yaşamın gelişmesi
- İnsan haklarını gözetemeyen bir hukuksal sistemin varlığı (işkence, idam vb. yasak olması, keyfilik olmaması)

Göçmen kaçaklığı uluslararası hukukta ve ülkemizde suç olarak tanımlanmaktadır. İnsanlar iş bulma, daha iyi sosyal yaşam ya da ülkesinde var olan siyasal karışıklıklardan kaçmak amacıyla göçmen kaçakçılara ciddi paralar ödemektedirler. Yasa dışı yollardan gerçekleştirilen göçmen kaçaklığı bazen göçmenlerin rızasına dayalıyken bazen de insan ticaretine esas teşkil eden zoraki yer değişikliğidir. Türk Ceza Kanunu’na göre yasa dışı göçmenler, organize göçmen kaçakçılarının eline düşmüş mağdurlardır ve suçlu değillerdir. Göçmen kaçaklığını planlayan, örgütleyen, faaliyete koyan kişilere ise para cezası yahut hapis cezası uygulanmaktadır.

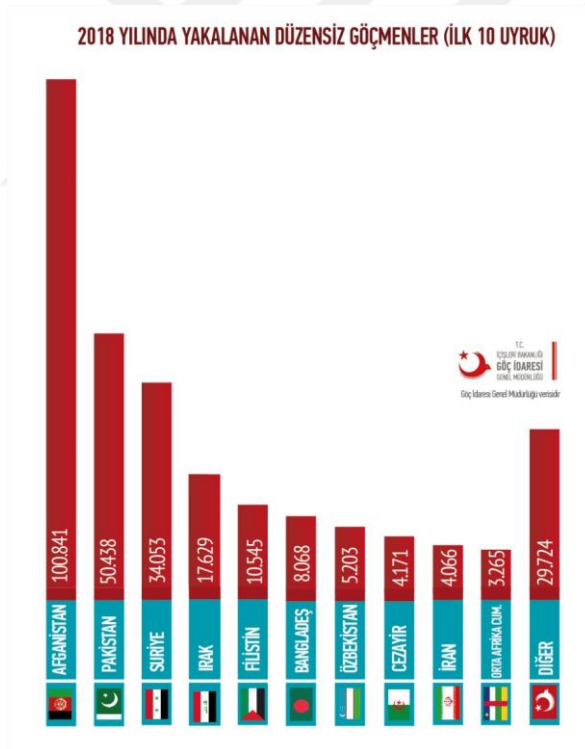

Tablo 1: Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı³⁰

³⁰T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İstatistikleri 29.05.2019 , Erişim Tarihi: 10.06.2019, www.goc.gov.tr,

Türkiye’de düzensiz göçmen sayısı yıllara göre oldukça değişkenlik göstermektedir. Son yıllarda sayısal veri düşüşe geçmiştir. Bunun nedeni olarak sınır kontrol ve güvenliğinin artırılması, Türkiye’nin düzensiz göçle mücadelede istikrarlı bir politika gütmesi, düzensiz göçmenlerin Avrupa’ya ulaşmak için başka güzergahlar kullanması sayılabilir. Göçmenler genellikle Akdeniz ve Ege Denizi üzerinden Avrupa’ya ulaşma hayaliyle şişme botlar, güvensiz sandallarla uzun yolculuklara çıkmaktadırlar. Bunların bir kısmı Sahil Güvenlik ekiplerince teşebbüs aşamasında yakalanırken bir kısmı maalesef umut yolculuğunda hayatını kaybetmektedir.

Türkiye’nin hem transit hem de hedef ülke olması, komşu ülkelerinde süregelen iç karışıklıklar etkili bir sınır yönetiminin önemini ortaya koymaktadır. Özellikle Suriyeli göçmenler konusunda Türkiye Avrupa Birliği ülkeleri ile diyalog halindedir. Çünkü AB Suriyelilerin Türkiye’de kalmasını, Türkiye’nin de bu konuda sınır yönetiminde etkili olmasını istemektedir.

Tablo 2: 2018 Yılında Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyruklarına Göre Dağılımı³¹

³¹T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Düzensiz Göç İstatistikleri, 29.05.2019, Erişim Tarihi: 10.06.2019

Düzensiz göçmenlerin hareketliliği Türkiye'nin ulusal gündeminde yer aldığı gibi uluslararası gündeminde de önemli bir yere sahiptir. Çünkü göçmenler Türkiye için siyasi çıkmaz ve ekonomik külfet oluşturmaktadır. Yasa dışı göçmenlerin kalacak yer, barınma, yeme-içme masrafları maddi; yönetilmesi ve kontrol edilmesi ise siyasal yönünü ortaya koymaktadır. Avrupa Birliği Türkiye'nin sınır yönetimini ve güvenliğini tam olarak sağlamasını istemektedir. Son yıllarda yapılan görüşmeler neticesinde imzalanan geri kabul anlaşmaları Türkiye-AB ilişkilerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Her iki taraf da düzensiz göç yönetiminde etkili araçlardan biri olan geri kabul anlaşmalarını, karşılıklı tavizler ve beklentiler neticesinde imzalamıştır. Anlaşma neticesinde yasa dışı göçmenlerin barınma, yeme-içme masrafları ile geri kabul ve ülkelerine sınır dışı edilme süreçlerindeki yol masrafları konusunda AB bütçesinden yardım alınmaktadır. Düzensiz göçmenlere Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Müdürlükleri, bir takım STK ve dernekler de maddi yardım da bulunmaktadır. Yeme-içme, barınma, eğitim, sağlık masraflarına personel ve araç giderleri eklendiğinde düzensiz göçmenler Türkiye için ciddi ekonomik yük getirmektedir.

Türkiye düzensiz göçle mücadele edebilmek için çeşitli stratejiler belirleyerek siyasal düzenlemelere gitmiştir. Bunlar sınır güvenliği ve kontrolünün sağlanması, kaçak işçi çalıştırmanın durdurulması ile caydırıcı cezalar uygulanması, göçmen kaçakçılığı ile etkin ve etkili mücadele edilmesi, yasal göçü teşvik etme, göçe kaynak eden ülkelerin araştırılması ve nedenlerin saptanması şeklinde sıralanabilir. 11 Eylül ABD saldırısını gerçekleştiren faillerin Orta Doğu ülkelerinden gelmesi ile Avrupa Birliği ve Türkiye arasında sınır yönetimi görüşmelerinin önemi ortaya çıkmıştır.

Daha önceleri Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde Yabancılar Şube birimi olarak yapılan göçmenlere yönelik işlemler, 11 Nisan 2013'te Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulması ile el değiştirmiştir. Göç konusunda strateji geliştirmek, göçü yönetmek, yeni politikalar oluşturmak konularında Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne yetki verilmiştir. Yine aynı gün kabul edilen 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yabancıların ülkede kalış ve ayrılışlarını, düzenli ve düzensiz göçün işleyişi, sınır dışı etme, idari gözetim altına alma ile geri gönderme merkezlerinin kural ve prosedürlerini belirleme konularını kapsayan geniş bir içeriğe sahiptir.

Türkiye, yasal olarak Suriyeli göçmenlere mülteci statüsü verememektedir. 22 Ekim 2014'te Resmi Gazete'de yayımlanan Geçici Koruma Yönetmeliği ülkelerindeki savaştan kaçan Suriyeliler için geniş kapsamlı bir düzenleme getirmiştir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanuna göre geçici koruma; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak üzere Türkiye sınırlarına gelen veya sınırlarını geçen ve haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara sağlanan korumayı ifade etmektedir. Buna göre Türkiye, Suriyeli sığınmacılara “geçici koruma” statüsü verecek ve bu kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarını karşılamaya çalışacaktır. Geçici Koruma Yönetmeliği geçici korumanın kapsamını, yapılacak işlemleri, geçici korunanlara sağlanan sağlık, eğitim, çalışma izni gibi konuları kapsamaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 11 Temmuz 2019 tarihinde açıkladığı son veriye göre Türkiye'de toplam 3 milyon 630 bin 575 kişi kayıt altına alınan geçici koruma sahibi yabancı vardır.³²

1.7. Avrupa Birliği ve Göç Tarihindeki Gelişmeler

1.7.1. Göçmen İşçiler Dönemi

Avrupa kıtası devletlerinde uluslararası göç olgusu İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmıştır. Savaştan önce Avrupa kendi kendine yetebilen bir kıta iken savaş sonrasında can kayıplarının fazlalığı nedeniyle insan gücüne ihtiyacı artmıştır. Avrupa bu dönemde yaralarını hızlıca sarmaya çalışırken bir yandan da ekonomik kalkınmanın temellerinden sayılan işgücü yokluğu gerçeğiyle yüzleşmiştir. Göçmenler hedef ülkelerinde iş gücü piyasası ve istihdam alanına etki meydana getirmişlerdir. Hem genç hem de üretken olan yabancı göçmenler ise ülke ekonomisine katkı sağlamaya başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya üzerinde gerçekleşen üç büyük göç dalgasından bahsetmemiz mümkündür;

1950-1970 yılları arasında gerçekleşen bahsettiğimiz savaş sonrası hızlıca yaralarını sarmaya çalışan Avrupa ülkelerinde gerçekleşen işçi göçüdür. Bu göç dalgası istemli hatta teşvik edici politikalarla gerçekleşmiş olup bir anda Afrika, Güney Avrupa ve tüm dünyanın gündemine oturmuştur.

³² Suriyeliler kayıtlı oldukları illere gidecek... Peki hangi ilde kaç Suriyeli var, *Sözcü*, 24 Temmuz 2019

Dönemin ihtiyacı olan işgücü açığı göçmen işçi olgusunu meydana getirmiştir. İhtiyaç olarak görülen bu olgu konusunda ise ulusal-uluslararası düzeyde herhangi bir kısıtlama ya da kontrole gerek görülmemiştir. Özellikle Almanya, İngiltere, Fransa, Belçika gibi Avrupa Birliği ülkeleri gelişmiş sanayi ve teknolojileri sayesinde göçmen işçi konusunda ilk sırada gelen ülkeler olmuştur.

AB ülkelerinden Almanya işçi ihtiyacını karşılamak amacıyla, İtalya (1955), Yunanistan ve İspanya (1960), Türkiye (1961), Fas (1963), Portekiz (1964), Tunus (1965) ve Yugoslavya (1968) ile anlaşmalar yapmıştır.³³ İngiltere, Fransa, Belçika gibi Asya ve Afrika kıtasında koloniye sahip ülkeler ise bu kıtalardan göçmen işçi olarak gelen yabancılara vatandaşlık vererek göçü özendirme politikası gütmüştür. Göçmen işçi akınıyla birlikte, AB ülkelerinde genç ve üretken nüfus artarken iş gücü açığı düşük maliyetlerle karşılanmıştır. Üçüncü ülkelere gelen beyin göçüyle birlikte vasıflı, donanımlı işçi açığı, hiçbir yatırım ve külfet olmaksızın kolayca karşılanmıştır. Söz konusu işçiler buldukları ülke nüfusunu cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi dağılımında değişikliğe uğratmıştır.

Göçmen işçiler geride bıraktıkları ailelerine yardım gönderirken kaynak ülkelere ciddi oranda döviz girdisi sağlayan araçlar haline gelmişlerdir. Aileler gelen parayı ihtiyaçları için harcarken bir yandan da bu dövizleri yatırım amaçlı kullanmışlardır. Aynı zamanda söz konusu işçilerin kaynak ülkelerinde istihdam fazlasını eriterek işsizlik oranını azalttığı da gözlemlenmiştir. Bazı göçmenler gelişmiş ülkelerdeki teknoloji ve sanayiye örnek olarak kaynak ülkesine önemli getiri sağlamış ve kendi ülkelerine doğrudan katkıda bulunmuşlardır. Az gelişmiş ülkeler de tüm bu sebeplerle verdikleri işçi göçünü desteklemiştir.

Ancak 1970'lere gelindiğinde Avrupa'da ekonomi düzelmiş ve işgücüne olan ihtiyaç azalmıştır. Yaşanan petrol krizi ve sanayinin küçülmeye başlamasıyla birlikte göçmen işçiler sorunu baş göstermiştir. Hatta o dönemde AB ülkeleri göçmen işçilere kendi ülkelerine dönmelerini teşvik eden bir politika izlemeye başlamıştır. Sırasıyla İngiltere, Fransa, Almanya ilk kez göçü kısıtlamaya giden ülkeler olmuştur. Önceki yıllarda misafir olarak gelen işçilerin ülkelere geri dönmelerini teşvik edici politikalara rağmen 1973-1975 döneminde göçmen işçilerden sadece %10'u

³³ Bkz: Gülnihan Ölmez Kıyıcı, Ummuhan Kaygısız, "Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmalarının Avrupa Birliği Göç Politikaları ve İnsan Hakları Çerçevesinde Değerlendirilmesi", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:10 Sayı:25, 2018 (ss. 467-484).

ülkelerine geri dönmüştür.³⁴ Üçüncü dünya ülkelerinden gelen göçmen işçiler, ihtiyaç nedeniyle istihdam edilen bireyler olmaktan çıkarak; AB'nin ekonomik sosyal imkanlarından faydalanmak için yerleşme maksadında olan, toplumun sosyal yapısını bozan olgu haline gelmişlerdir. İleriki dönemde başlayan aile birleşmeleri ise siyasal politikalarla önlenemeyerek farklı bir göç yapısı oluşturmuştur.

1.7.2. Göçmen İşçilerin Aile Birleşimi

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşen göç olgusunun ve göçmen işçilerin sayısının artması sonucunda, göçmenleri kabul eden AB devletleri aynı yabancıların ailelerini yanlarına alma isteğiyle karşı karşıya gelmiştir.³⁵ Avrupa Birliği ülkelerinde daha iyi yaşam koşullarının olması ve ekonomik sosyal refah seviyesinin yüksek olması nedeniyle dünya çapında göçmenler için çekici güç oluşturmuştur. Almanya, Fransa, Belçika gibi AB ülkeleri birtakım politik önlemler almaya çalışsa da göçmen işçiler yasa dışı yollarla kendi ülkelerinde bulunan ailelerini yanlarına almayı başarmışlardır. Birtakım Avrupa Birliği ülkeleri aile birleşmelerinin insani bir gereklilik olduğunu savunurken bazı ülkeler ise bu birleşmeye izin verilmesinin önlenemez bir göç akını oluşturacağını ifade etmiştir. Başlarda sadece iş gücü açığını kapatmak için üçüncü ülkelerden istihdam edilen göçmen işçiler, gittikleri ülkenin sosyo-kültürel yapısını farklı bir boyuta taşımıştır. Genel olarak bu büyük göç dalgalarının yanında AB ülkeleri göçmen işçilerin sözleşmelerinin bitiminde kendi ülkelerine döneceğini hesaplarken, göçmen işçiler ise kendi ülkelerinden yanlarına ailelerini alarak Avrupa'da kalmayı planlamışlardır. 1974 yılında gerçekleşen Petrol Krizi'nden sonra Avrupa'ya gerçekleşen göç hareketi ağırlıklı olarak aile birleşimi ve evlilik yoluyla süreklilik kazanmıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde AB ülkelerinde göç hareketliliğini kısıtlayıcı politikalar uygulamaya konulmuştur.

1990'lı yıllarda, özellikle komünist rejimlerin çökmesi ve Sovyetler Birliğinin dağılması neticesinde Avrupa'ya yönelik yoğun bir göç dalgası yaşanmıştır.

³⁴ Ayhan Gençler, "Avrupa Birliği'nin Göç Politikası", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 49, 2005 (ss. 173-197), s. 175.

³⁵Mustafa Cin, "Uluslararası Sözleşmeler Çerçevesinde Yabancıların (Göçmen İşçilerin) Aile Birleşimi Hakkı", *Prof. Dr. Ali Rıza Okur'a Armağan* (Editörler: Talat Canbolat, Canan Ünal), Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 1, Yıl: 2014, (ss. 264-284), s. 264.

Gorbaçov iktidarının yapmış olduğu reform sonuçlarında, Sovyetler Birliği'nin siyasal yapısında çözümler başlamış, 1990 yılından itibaren bu çözümler hızlanmış ve 1991 yılının sonlarında doğru Sovyetler Birliği tarihi karışmıştır. Birliği sonlandıran temel belge 8 Aralık 1991'de Beyaz Rusya'nın başkenti olan Minsk'te Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya başkanlarının bir araya gelerek yaptıkları açıklamadır. Bu gelişmenin ardından on beş bağımsız cumhuriyet ortaya çıkmıştır. Böylece iki kutuplu uluslararası sistem de sona ermiştir.³⁶

Soğuk Savaş sonrası, yani Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından üçüncü büyük göç dalgası yaşanmıştır. Sovyet Rusya, Almanya, Yugoslavya gibi büyük ülkelerde yaşanan kaos ortamı AB ülkelerinde sığınmacı, mülteci sayısında artışı da beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş sonrası dünya genelinde yaşanan kargaşa göç olgusunu farklı boyuta taşımıştır. Yaşam standartlarını yükseltmeye çalışan ve refah ortamı arayan yabancılar Avrupa'ya doğru bireysel ya da kitlesel olarak göç etmeye başlamıştır. Berlin duvarının yıkılmasıyla doğudan batıya göç başlamıştır.

1990'lı yıllarda yaklaşık dört milyonun üzerinde sığınmacı ve 600.000-800.000 düzensiz göçmenin Avrupa'ya doğru göç ettiği belirtilmektedir. İstem dışı ve planlanamayan göç dalgaları ile karşılaşan AB ülkelerinin göç hareketleri karşısında daha kısıtlayıcı politikaları 1990'lı yılların sonları ile 2000'li yılların başında hız kazanmıştır.³⁷

1980'lerden itibaren göçmen kabul eden Avrupa ülkeleri, aile birleşimi hakkını tanımıştır. Bununla birlikte Avrupa ülkeleri yabancı göçü üzerindeki kontrolü sürdürebilmek ve yabancıların kendi ülkelerine geri dönüşünü yavaşlatması gibi sebeplerle uygulamada bu yöndeki taleplere çok sıcak bakmamıştır. Bilindiği üzere aile yaşamı ve birleşimi, temel hak olarak kabul edilmekte olup güvence altına alınması istenmektedir. Fakat devletler bu konuyu egemenlik hakkının kapsamında ele aldığı için yabancı göçü üzerindeki denetimi artırmak amacıyla aile birleşimi konusunda daha sert kurallar uygulamaktadırlar.³⁸ Avrupa İnsan Hakları

³⁶Kadir Yazıcı, *Sovyetler Birliği'nin Dağılması Sonrasında Türkiye-Avrasya İlişkileri*, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009, s. 5-8; Kürşad Hacıtahiroğlu, "Küreselleşmenin Siyasal Etkileri, Göç Ve Ukrayna-Rusya Krizi", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2014 Cilt: 16 Sayı: 2 (259-284), s. 267.

³⁷ Tefvik Bayhan, "Avrupa Birliği Ülkelerinde Türk İşçilerinin Serbest Dolaşım ve Aile Birleşimi Hakları, Sorunlar ve Beklentiler", *Çalışma İlişkileri Dergisi*, Yıl: 2010, Cilt: 1, Sayı:1 (ss.173-206), s. 170.

³⁸ Cin, s. 264.

Sözleşmesi'nde aile birleşimi hakkında açık bir hüküm bulunmuyor Bununla birlikte özel hayatın ve aile hayatının korunması başlığını taşıyan 8. madde aile birleşimini de kapsıyor. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de, aile birleşimini 8. madde doğrultusunda ele alırken aile hayatını sadece var olan bir durum olarak korumaktadır. Keza *“Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda, zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla söz konusu olabilir.”* Ayrıca 1. fıkrada, aile hayatına “saygı” gösterilmesi ifadesine yer verilmesi Sözleşme'nin koruma alanını zayıflatmaktadır.³⁹

1.7.3. AB'de Ortaklaşa Çözüm Arayışları

AB'de artan göç sorunsalı üzerine ilk toplanma 1975 tarihinde İtalya'nın Trevi şehrinde olmuştur. Bu toplantıda içişleri ve adalet bakanları bir araya gelerek göçmen işçi, mülteci gibi kavramları tartışmışlardır. Ancak toplantı; resmi olmaması ve resmi olarak karar alınamaması nedeniyle çok etkili sonuç doğurmamıştır. Yine de ülkelerin ilk defa ‘göç’ü bir sorun olarak kabul edip ortak çözüm arayışına girmeleri açısından temel oluşturmuştur.

Fransa, Almanya, Belçika, Lüksemburg, Hollanda arasında 14 Haziran 1985'te Shengen anlaşmasının imzalanması AB için yeni bir dönemi başlatmıştır. Aralarında sınır güvenlik ve kontrolünü kaldıran Shengen vizesi üye ülkeler arasında dolaşım serbestisi sağlamıştır. Sınır güvenliği ve kontrolünün ortadan kalkması göçmen sorununa yeni bir boyut kazandırmıştır. İç sınır kontrollerinin kaldırılmasının yol açacağı güvenlik riski üye devletleri dış sınır denetiminin güçlendirilmesi için daha fazla işbirliği yapmaya; göç ve sığınma politikalarıyla ilgili birtakım yasal düzenlemeleri gerçekleştirmeye yöneltmiştir.⁴⁰

17 Şubat 1986 tarihinde Avrupa Tek Senedi imzalanmış, 1992'li yıllara gelindiğinde ise AB devletleri ulusal sınırları kaldırarak kendi aralarında ekonomik ve sosyal gelişmişliği artırmak adına ‘serbest dolaşım sağlayarak ortak pazar

³⁹ Cin, s. 273.

⁴⁰ Erhan Örselli, Veysel Babahanoğlu, “Türkiye'nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9 Sayı: 43, Nisan 2016 April 2016 (ss. 2063-2072), s. 2065.

çatısında birleşmiştir. Bu süreçte ayrıca göç, vize-vize muafiyeti, ulusal sınır, sığınmacılar gibi çeşitli konularda fikir birliği oluşturmaya çalışılmıştır.

2002 Seville Zirvesinde yasa dışı göçmenlere karşı ortak politika izlenmesi ve düzensiz göçle mücadelede yetersiz kalan ülkelere yaptırım uygulanması gündeme getirilmiştir.

2008 yılında “Göç ve İltica Paktı “ kabul edilmiştir. Paktta, dünyanın çeşitli bölgeleri arasında refah ve kalkınma farklılığı olduğu müddetçe uluslararası göçün devam edeceği belirtilmiştir. Uluslararası göçün bir fırsat olabileceği, sıfır göç hipotezinin gerçek dışı ve tehlikeli olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca pakta düzenli göç, düzensiz göç, sınır kontrolleri, iltica sistemi, kaynak ve transit ülkelerle işbirliği konularında önerilere yer verilmiştir.⁴¹

2009 yılında imzalanan Lizbon anlaşması da göç ile ilgili hükümler içermektedir. Çok fazla bağlayıcı hükümler içermeyen bu anlaşmalar yine de AB ülkelerinin aynı konuda bir araya gelmeleri açısından oldukça önemlidir.

Uzun uğraşlar sonucu 2004 yılında kısaca Frontex olarak adlandırılan Avrupa Birliği üyelerinin sınır ihlallerine yönelik işbirliği yönetim ajansı kurulmuştur. 2016 yılında Avrupa Birliği Sınır ve Kıyı Güvenliği Ajansı olarak (Frontex) yenilenmiş ve daha etkili bir kurum haline gelmiştir.⁴²

2015 yılında yaklaşık 2 buçuk milyon göçmen AB ülke sınırlarda yakalanırken, 2016 yılında bu rakam yaklaşık olarak 650 bin olarak kayıtlara geçmişti. 2015 yılında yaklaşık 700 bin Suriyeli AB sınır kontrollerinde yakalanmış, 2016 yılında ise bu rakam 90 bine kadar gerilemiştir. Orta Doğu’dan AB’ ne yaşanan büyük göç dalgasının hızı Frontex ile kırılmıştır. Ayrıca Afrika ülkelerinden gelen kaçak göçmenlerin sayısı Arap ülkelerinden gelen mülteci sayısına yakın olduğu gözlemlenmiştir.

AB’nin mülteciler konusunda çıkardığı Dublin II Yönetmeliğinin 10. maddesine göre, sığınma isteyen bir kişinin üçüncü bir ülkeden gelerek bir üye devletin sınırlarından kara, deniz veya hava yoluyla kural dışı olarak geçtiğinin saptanması halinde, sığınma başvurusunun incelenmesinden bu şekilde sınırlarından

⁴¹ Council of the European Union, *European Pact on Immigration and Asylum*. Brussels. 24 .09.2008; Naklen: Gülnihân Ölmez Kıyıcı, Ummuhan Kaygısız, s. 471.

⁴² Mustafa Aykaç, Umut Yertüm, “Avrupa Birliği Göç Politikalarının Gelişimi: Misafir İşçi Kabulünden Sığınmacı Akınına”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 70, Yıl: 2016 (ss. 1-29), s. 21.

geçilmiş olan üye devlet sorumlu olacaktır.⁴³ Buna göre örneğin; Türkiye’den geçerek Yunanistan üzerinden Belçika’ya ulaşan bir yabancıнын sığınma talebini, yabancıнын transit geçtiği Türkiye veya Yunanistan kabul etmelidir. Böylece güçlü AB devletleri, daha az etkili diğer Birlik üyelerine ya da Birliğe henüz üye olamayan Türkiye gibi devletlere göç sorununu yıkmaktadırlar. Ancak transit ülkelere geri gönderilen yabancılar yeniden sınır ihlalinde bulunarak AB ülkelerine ulaşmayı başarmışlardır. Kısır bir döngü haline gelen bu olay göçmen sorunu çözmekte başarısız kalmıştır. Bu şekilde göç sorunun temeline inmek yerine yüzeysel çözümler getiren AB, etkili bir göç yönetimi politikası uygulayamamıştır.

AB’nin göç politika tarihini bir şema halinde aşağıdaki gibi toplamak mümkündür.

Yapılan Anlaşma ve Tarihi	Yapılış Nedeni
Schengen Anlaşması: 1985 ve 1999	Serbest Dolaşım İlkesi
Dublin Konvansiyonu: 1990	Sığınmacıların Statüsü
Maastricht Antlaşması: 1993	Üç Sütunlu Yapıda Göç Politikası (adalet ve içişleri, sığınma politikası ve göç politikası)
Amsterdam Antlaşması: 1997	Maastricht Sonrası Düzenlemeler
Tampere Zirvesi: 1999	Göçmen Akışının İdaresi
Temel Haklar Şartı: 2000 ve 2009	Medeni, Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Haklar
Seville Zirvesi: 2002	AB Göç Politikasının Kaynak ve Transit Ülkelere Genişletilmesi
Nice Antlaşması: 2011	Göç Alanında da Nitelikli Oy Çoğunluğu
Avrupa Anayasası Antlaşması: 2004	Ortak Göç Politikaları
Avrupa Göç ve Mülteci Paketi: 2008	Avrupa için Ortak Göç Politikası
Hague ve Stockholm Programı: 2004 ve 2009	Geleceğe Yönelik Adımlar

⁴³ AB Dublin Yönetmeliği: http://www.madde14.org/index.php?title=AB_Dublin_II_Yönetmeliği, 18.02.2003, Erişim Tarihi: 20.06.2019.

Lizbon Antlaşması: 2009	Gelinen Son Nokta (dış sınır denetimleri, iltica, göç, suçun önlenmesi, serbest dolaşım, iç sınırların olmadığı bir özgürlük ve güvenlik alanı sunumu)
-------------------------	--

Tablo 3: AB Göç Politikaları Anlaşma ve Paktları⁴⁴

1.8. Avrupa’da Düzensiz Göçün Yükselişi

1.8.1. Göçmen İşçiler Nedeniyle Artan Düzensiz Göç

BM 2018 yılı raporuna göre, 2018’de Akdeniz’den Avrupa’ya 139 bin düzensiz göçmen ulaşmış, aynı yıl Akdeniz’de 2 bin 275 düzensiz göçmen yaşamını yitirmiştir. BM’ in her yıl düzenlediği raporlara göre Akdeniz’de boğularak ölen mülteci sayısı:

- 2014 yılında: 3 bin 279
- 2015 yılında: 3 bin 771
- 2016 yılında: 3 bin 521
- 2017 yılında: 2 bin 993’ tür.⁴⁵

Göçmenler özellikle 2000’ li yıllardan beri hayatları pahasına umut yolculuğuna çıkmaktadırlar. Türkiye ve Yunanistan’ dan transit geçiş yaparak özellikle deniz yoluyla hedefledikleri AB ülkelerine varmaya çalışmaktadırlar.

Yukarıda bahsedilen AB ülkeleri arasında başlayan ve hızla artan göçmen sorununa çözüm arayışı tarihsel süreklilik arz etmiştir.

⁴⁴ Kaynak: Gamze Değirmenci, Avrupa Birliği Göç Politikası Kapsamında Fransa’nın Göç Politikası (İstanbul Üniversitesi SBE Avrupa Birliği Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2011; Derleyen: Orhan Koçak, R. Demet Gündüz, “Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:7 Sayı:12, (Mayıs 2016 - Ekim 2016 (ss. 66-91), s. 69.

⁴⁵ Mülteciler Derneği, <https://mülteciler.org.tr/son-yillarda-akdenizde-olen-gocmen-sayisi/>, 6. 12. 2019 Erişim Tarihi: 15.12.2019.

Fotoğraf 1:⁴⁶

Avrupa'ya yönelik düzensiz göçün artmasının birçok nedeni vardır. Öncelikli olarak şunu belirtelim ki Avrupa Birliği kendi aralarında serbest dolaşım sağlarken diğer yabancılar için oldukça zor vize, ülkeye giriş, ülkede kalış, çalışma izni sağlamaktadır. Bu kısıtlılık ve zorluklar düzenli göçü zor hale getirmiştir. İnsanlar vize şartından kaçarak hayatları pahasına yasa dışı yollardan hedefledikleri ülkeye ulaşmaya çalışmaktadır. Diğer yandan AB ülkeleri düzensiz göçü önlemek amacıyla kıtada bulunan yabancılara vatandaşlık vermiştir. Bu kapsamda Avrupa'da yapılan yasal düzenlemelerle yaklaşık iki milyon yasa dışı göçmen yasallaştırılmıştır.⁴⁷ Ancak bu durum düzensiz göçü önlemediği gibi düzensiz göçün artmasına sebep olmuştur. Diğer yandan göçmenlerin ucuz iş gücü ve maliyetsiz olmaları işverenler tarafından cazip hale gelmiştir. Yabancı işçiler ise yasal olmayan yollarla istihdam edilmiş, kendi ülkelerinde bulunan ailelerine kazandıklarını göndererek uluslararası döviz akışı sağlayan araçlar haline gelmiştir. İyi çalışma koşulları ve fazla kazanma isteği yabancı işçiler için yerel halkın çalışmak istemediği alanlarda çalışmayı bile cazip kılmıştır.

Kısaca, düzensiz göçmenler iş gücü piyasasında; yerli işverenler ve yabancı çalışanlar için avantaj, AB ülkeleri için ise çalışan göçmenlerin kayıt dışı kalmaları ve kontrol edilememeleri sebebiyle dezavantaj haline gelmiştir.

⁴⁶ Basnews Gazetesi, Trenta: AB, Düzensiz Göç Sorununa Daha Fazla İzleyici Kalamaz, 20.01.2019, Erişim Tarihi:22.07.2019, <http://www.basnews.com/index.php/tr/news/495437>

⁴⁷ Gençler, s. 181.

1.8.2. Orta Doğu Olayları Sonrasında Yaşanan Düzensiz Göç

2010 yılında Tunus’ ta başlayarak diğer Orta Doğu ülkelerinde de baş gösteren Arap Baharı coğrafyayı siyasal istikrarsızlığa ve kaosa sürüklemiştir. Tunus’ un ardından Libya, Irak ve Suriye’de gösteriler sonrası meydana gelen ekonomik kriz, işsizlik, güven ortamı arayışı yeni bir göç dalgasını başlatmıştır. İnsanlar daha iyi yaşam koşulları ve savaş nedeniyle göç etmeye mecbur kalmıştır. Özellikle Kuzey Afrika’ya yakın İtalya, İspanya, Fransa gibi Güney Avrupa’da kalan Birlik üyesi devletlere büyük bir göç akını başlamıştır. Son olarak 2011 yılında meydana gelen Suriye iç savaş olayları nedeniyle dünya gündemi ‘Suriyeli Mülteci’ meselesini kriz olarak ele almaya başlamıştır. Yaşanan savaş ve iç karışıklıklar nedeniyle pek çok insan yerlerini ve evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Bu olaylar neticesinde meydana gelen büyük göç dalgasından Türkiye de ciddi boyutta etkilenmiştir. Suriyeli mülteciler Türkiye’yi, geçici barınma ya da Avrupa kıtasına ulaşma amacıyla transit geçiş ülkesi olarak görmüşlerdir. Bunun yanı sıra asıl hedefledikleri ekonomik ve sosyal refahın yüksek olduğu Avrupa’ya ulaşabilmek ve yerleşmektir. Orta Doğu’dan başlayan bu büyük göç dalgası AB ülkelerini ekonomik sosyal açıdan tehlikeye sokmuştur. Çünkü daha iyi yaşam koşulları, iş bulabilme, yerleşme amacıyla gelen mülteciler AB’nin yeterli bir göç politika sistemine ve alt yapıya hazırlıksız olduğunu göstermiştir.

1.9. AB’nin Göçmenlere Yönelik Politikaları

Avrupa Birliği 2010’lu yıllara gelindiğinde göç politikalarını sıkılaştıracağı bir döneme girmiş, düzensiz göçü kontrol edilebilen ve sınırlanan olgu haline getirmeye çalışmıştır. Bu amaçla üye devletler sıkça bir araya gelmiş, çeşitli diyaloglar ve mutabakatlar gerçekleştirilmiştir.

Avrupa Birliği Parlamentosu 2009 yılında “yasa dışı göçmen” kavramının çok fazla olumsuz çağrışım uyandırmasını belirterek üye devletlerin bu söylemi kullanmayı bırakmaları yönünde görüş bildirmiştir. Avrupa Birliği Komisyonu 2010 yılından beri “yasa dışı” kelimesinin kullanımına son vermiş ve onun yerine “düzensiz göçmen” kavramını kullanmaya başlamıştır. Bu kavram yasa dışı göçmen kadar olumsuz çağrışımlara sebep olmamaktadır. Düzensiz göç göçmenlerin devletle olan ilişkilerini yansıtır. Tarihsel süreçte sıklıkla, AB genel af kapsamında düzensiz göçmenleri yasal hale getirmiştir.

Avrupa kıtasına göçmen akını devam ederken AB ülkeleri de göç sorunu ile ilgili çeşitli politika modelleri oluşturmaya başlamışlardır. Söz konusu modeller; asimilasyon modeli, çok kültürlü model ve dışlanma modelidir.⁴⁸

Asimilasyon modeli; adından da anlaşılacağı üzere mevcut göçmenleri içinde buldukları coğrafi konumun sosyo-kültürel yapısına entegre etmeyi hedeflemiştir. Toplum genelinde dışlanma korkusu nedeniyle asimile olmayı zorunlu hale getiren bu model yerel halkta göçmenlere karşı ırkçı radikal grupların oluşmasına neden olmuştur. Radikal gruplar ayrılıkçı söylemleri artırarak göçmenlerin de karşı cephe almasına yol açmıştır. Avrupa da sık yaşanan göçmenlerin evlerinin işaretlenmesi, yakılması, dini yapılara gerçekleşen baskınlar göçmenleri doğrudan hedef alan eylemlerdir.

Toplum yapısında farklılığı kabul eden, asimilasyona karşı çıkan çok kültürlülük modeli çoğu AB ülkeleri vatandaşlarında kabul gören modeldir. Buna göre tüm göçmenler dini, dili, fiziki görünüşüyle kabul edilmeli ve yerel halkla bütün görülmelidir. Göçmenler de herhangi bir ayırım yapılmadan yerel halkın haklarından faydalanmalı, kendi kültürel ve sosyal yapısını korumalı, topluma uymak zorunda bırakılmamalıdır. Ülkedeki yasalar ve siyasal politikalar da bu şekilde çok kültürlülüğe odaklanarak oluşturulmalıdır. Göçmenleri dışlayan, ötekileştiren siyasal söylemlerden kaçınılmalıdır. Tamamen bireye odaklı insancıl olan bu model devletlerin uygulamasında yeteri kadar kabul görmemiştir.

Son olarak dışlama modelinde ise çok kültürlüğünün aksine yabancılar yerel halk gibi devletin haklarından faydalanmamalı, mevcut hakları kısıtlanmalıdır. Hatta göçmenler her ne şekilde olursa olsun ülkeye kabul edilmemeli, mevcut olanlar da sınır dışı edilmelidir. Yerel vatandaşların sahip olduğu devlet eliyle korunan haklar yabancılar hiçbir şekilde ya da kısıtlanmış haliyle sunulmalıdır. Toplumda genel kabul görmek isteyen ve yerleşerek kalıcı olmayı hedefleyen göçmenlerin bu şekilde ötekileştirilmesi, dışlanması öngörülmektedir. İnsani değerlere aykırı olmasına rağmen birçok AB üyesi ülkeler ve onların yerel vatandaşları dışlama modeline oldukça sıcak bakmaktadır.

Göçmenler buldukları ülkelerde kendi kültürel ve yerel özelliklerini korumakta zorluk çekmektedirler. Göç olan hedef ülkeler ise göçmenlerin

⁴⁸ Cansu Güleç, “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları”, *TESAM Akademi Dergisi*, Temmuz (2), 2015 (ss. 81 – 100), s. 89.

buldukları sosyo-kültürel yapıya bir an önce entegre olabilmesi için politikalar uygulamaktadırlar. Toplumda kabul görme çabaları, tamamıyla yerleşme, vatandaşlık alabilme gibi sebeplerden ötürü yaşadıkları ülkede asimile olmayı tercih etmektedirler. Vatandaşlar ise yabancıları adeta bir tehdit olarak görmekte kendi ekonomik sosyal hayatlarının tehlikeye girdiğini düşünmektedirler. Yasa dışı göçmelerin gasp, hırsızlık, yaralama gibi çeşitli suçlara meyilli oldukları gözlenmektedir. Bazı göçmeler işledikleri suçlardan ötür hapse girmişlerdir. Örneğin Almanya istatistiklerine göre yabancılar halkın %9 oranına sahip iken suç oranının %33'ünü kapsamaktadırlar. Yine Fransa'da yabancılar %8 nüfusa sahip iken, suçluluk oranları %26 seviyesinde belirtilmiştir.⁴⁹ Suç oranlarının bir hayli yüksek olması işsizlik ile bağlantılıdır. Aradığı refahı ve işi bulamayan göçmenler bu şekilde suça meyilli olmaktadır. Bu nedenle AB, sınırlarına ulaşan göçmenlere insani yaşam koşulları sunmak zorundadır.

Öte yandan birlik ülkelerinde mültecilerin kabul edilmesi siyasal alanda farklı parti gruplarının hareketlenmesine neden olmuştur. Pek çok ülkede radikal sağ partiler yükselişe geçmektedir. Bunun altında yatan sebep ise yerel halkın Müslüman göçmenleri ülke toprakları içerisinde istememesidir. Yükselen radikal sağ partizanlar göçmenleri yıldırma ve korkutmak amacıyla şiddet eylemlerine başvurmaktadır. Bunun en yeni örneği Yeni Zelanda'da, 15.03.2019 tarihinde, Müslümanlara yönelik Cuma namazında gerçekleştirilen terör olaylarıdır. Olayda 50 Müslüman ibadetleri esnasında silahlı saldırıya uğrayarak hayatını kaybetmiştir.

ABD'de yaşanan 11 Eylül saldırılarından sonra AB'de de benzer terör eylemi yaşanmıştır. 1 Mart 2004'te tarihinde İspanya'nın Madrid şehrinde El Kaide tarafından trenlere yapılan bombalı saldırılar, 7 Ocak 2015'te Fransa'nın Paris kentinde mizah dergisi Charlie Hebdo'nun ofisine düzenlenen saldırı, 13 Kasım 2015'te Fransa'nın başkenti Paris'te IŞİD terör örgütü tarafından düzenlenen silahlı ve bombalı saldırılar, 22 Mart 2016'da Belçika'nın başkenti Brüksel'de IŞİD terör örgütü tarafından havalimanı ve metro istasyonuna düzenlenen intihar saldırıları ve 14 Temmuz 2016'da Fransa'nın en önemli bayramı olan Bastille Günü'nde bir terörist tarafından Nice kentinin kana bulanması günümüzde aynı güvenlik kaygılarının

devam ettiğini teyit etmekle birlikte göçün her türüsüne yönelik bakış açısını daha da olumsuzlaştırmıştır.⁵⁰ Bu terör eylemleri neticesinde AB ülkelerinde Müslüman göçmenlere yönelik bakış açısı oldukça değişmiştir. Yerel halk üçüncü ülkelerden gelen yabancıları ülkelere almak, ülkede barındırmak istememektedir. Gerçekleştirilen terör eylemlerinin radikal Müslüman gruplar tarafından yapılması Müslüman göçmenleri olumsuz etkilemiş, Avrupa ülkelerinde İslam karşıtlığını artırmış, aşırı sağ grupların yükselişe geçmesine sebep olmuştur. .

1.10. AB’de Düzensiz Göç Yönetiminin Başarısızlığı

AB düzensiz göç yönetiminde uyguladığı yanlış politikalar nedeniyle eleştirilmektedir. AB’nin Suriye krizinin ardından hızla kendi topraklarına yönelen sığınmacı hareketini yönetmekte kalıcı çözüm odaklı, tutarlı bir yaklaşım geliştirmekte başarısız olduğu açıktır. AB’nin sığınmacı hareketlerinin yönetilmesinde ihtiyaç duyulan tutarlı bir ortak yaklaşım üretmekte yetersiz kalması sonucunda üye ülkelerin birbirinden farklı ve hatta kimi kez taban tabana zıt politikalar geliştirdiği görülüyor.⁵¹ Bu yanlış politikalar neticesinde düzensiz göç önlenememekte ve ekonomik kaynak israfı yaşanmaktadır. Sınır güvenliğine milyonlarca para harcayan AB göç sorunun gerçek sebeplerini göz ardı etmektedir.

Avrupa Birliğine üye ülkeler yasal göçü zorlaştıran bir takım kanunlar çıkarılmıştır. Üçüncü dünya ülke insanlarına uyguladıkları vize zorluğu, ülkeye girişte kapsamlı kontrole tabi tutulmaları düzenli göçü caydıran algı oluşturmaktadır. Bu zorluklar yasa dışı göçe kapı açmakta, yabancıları düzensiz göçe teşvik etmektedir.

AB ülkelerinde yasa dışı bir şekilde kalmak düşüncesinde olanlar ise milliyetlerinin belirlenmesini ve geldikleri ülkeye iadelerini kolaylaştıran parmak izlerinin AB veri tabanında yer almasını istemediklerinden Avrupa’ya girişte Schengen vizesi yerine yasa dışı yollara başvurmaktadır. Yasa dışı göçmenler Avrupa kıtasına ulaşmak amacıyla bir yandan göçmen kaçakçılarına yüklü miktarda ödeme yaparken bir yandan da hayatlarını tehlikeye atan yolculuklara çıkmaktadırlar.

⁵⁰ Avrupa’yı Sarsan Terör Saldırıları, *Milliyet*, 15.07.2016, Erişim Tarihi: 22.08.2019

⁵¹ Beyza Çağatay Tekin, “Düzensiz Göçün Yönetimi Konusunda Varılan Türkiye-AB Mutabakatının Avrupa Birliği’nin Uluslararası Kimliği Üzerindeki Etkileri”, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 39, Sayı: II, Aralık 2017, (ss. 659-678), s. 658.

Tüm bunlar bireyler nezdinde yasa dışı göçün hem maddi hem de manevi külfetini oluşturmaktadır.

2012 yılından beri uygulanan Shengen vize kapsamında sınıra gelen yabancıların parmak izleri alınarak elektronik veri ortamına aktarılmaktadır. Bu durum yabancıların ülke içinde illegal duruma düştüğünde kolayca tanınmasını ve dolayısıyla ülkesine hızlı bir şekilde sınır dışı edilmesini kolaylaştırmaktadır. İlegal giriş yapan veya sonradan illegal duruma düşen yabancılar kendi ülkelerine ya da transit geçtikleri ülkelere geri gönderilmek üzere idari birimlerce, kolluk kuvveti nezaretinde sınır dışı edilmektedir. Söz konusu kaçak yabancıların sınır dışı edilme sürecinde en temel şart kimlik tespittir. Çünkü yabancıların kaynak ülkesi ya da transit geçtiği ülkelerin tespiti ancak bu şekilde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla göçmenlerin yasa dışı girişlerin bir diğer sebebi de yabancıların kayıt dışı kalmak istemeleridir.

Günümüzde özgürlükçü Avrupa algısı yerini kısıtlayan, sınırlayan ayrımcı ve ayrılıkçı bir Avrupa algısına bırakılmaktadır. AB devletlerinde ve yerel halkta Müslümanlara karşı hoşgörü gittikçe azalmaktadır. Aksine ibadet yerlerine ve kılık kıyafetlerine kısıtlamalar getirilmektedir. Oysa göçmenlerin, mevcut kültürel ve dini yapılarının bozulmadan topluma entegrasyonlarının sağlanması insani bir tutum ve gerekliliktir. Yerel halka sağlanan imkan ve hakların ayrımcılık gözetilmeden aynı şekilde yabancılar sağlanması gerekmektedir. Aksi halde toplumdan dışlanan yabancılar radikal eylemlere başvurumaktadırlar.

Avrupa'ya yasa dışı yollarla girmeye çalışan göçmenler eşleri ve çocuklarını da beraberinde götürmek istemektedirler. Bu güvensiz yolculuklar; sıkça haberlerde karşılaştığımız trajedilere, çocuk ölümlerine yol açmaktadır. Örneğin; 02.09.2015 tarihinde kaçak göçmenleri taşıyan botun devrilmesi sonucu 3 yaşındaki minik Aylan Kurdi'nin cansız bedeni kıyıya vurmuş ve bu durum uluslararası kamuoyunda vicdanları sızlatmıştır.

Fotoğraf 2:⁵²

Hem siyasal hem de toplumsal alanda göçmen sorununa yönelik algıyı artıran bu olay neticesinde deniz yoluyla AB'ye yasa dışı geçişlerde herhangi bir caydırıcılık söz konusu olmamıştır. 23.09.2015 tarihinde yaklaşık 3 bin Suriyeli, Edirne ilindeki Yunanistan ve Bulgaristan sınırlarına dayanarak “Hepimiz Ayla'yız.”, “Denizde ölmek istemiyoruz”, “Sınır kapılarını açın” gibi pankartlar açarak eylemde bulunmuş, bu eylemi, Avrupalı halkın adaletli ve insancıl olduğunu düşündüklerini ve onlara seslerini duyurabilmek amacıyla yaptıklarını ifade etmişlerdir. 24.09.2015 tarihinde AB liderleri Brüksel'de yaptıkları zirve toplantısında, açık kapı politikasının sona ermesi ve sınır güvenliğini artırmanın kaçınılmaz olduğu yönünde uzlaşmışlardır. Toplantıda; Yunanistan, Bulgaristan ve İtalya'da mülteciler için kabul ve barınma merkezlerinin açılması, sığınmacılara yapılacak yardımlar için bütçenin iki katına artırılarak 9 milyar 200 avroya çıkarılması, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine (BMMYK), Frontex'e ve Türkiye'ye maddi yardımlar yapılması yönünde kararlar alınmıştır.

Mülteci sorunu sadece bölgesel değil aynı zamanda küresel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Mülteciler insan kaçakçılarında hem yüklü miktarlarda para ödeyerek hem de hayatlarını hiçe sayarak maddi manevi kayıp yaşamaktadırlar. Avrupa kıtasına ulaşma yolunda yaşanan mülteci ölümlerini önlenmesi için AB'nin etkili politikalar oluşturması gerekmektedir. Ayrıca her ne şekilde olursa Birlik topraklarına ulaşan yabancıların, insani muameleye tabi tutulması ve iyi koşullarda yaşamlarını sürdürebilmesini sağlamak için AB'ye önemli görev düşmektedir.

⁵² Aylan Kurdi 1 yılda unutuldu, CNN Türk Haber, 11.12.2018, Erişim Tarihi: 17.08.2019 <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/aylan-kurdinin-olumunun-birinci-yil-donumu>

Avrupa Birliği ülkelerinin göçmen meselesini sadece sınır meselesi olarak görmeleri ve sınır güvenliğini artırarak çözüme ulaşacakları yönündeki politikalar başarısızlığa uğramıştır. AB sadece üye devletler arasında anlaşmalar yapmaktadır. Fakat kaynak ülkenin de bu sürece dahil edilmesi, mevcut göçmenlerin eğitim, sağlık, çalışma haklarının geliştirilmesi yüzeysel bir çözüme yerine kalıcı çözüme ortaya çıkarabilir.

2.BÖLÜM: AB ve GERİ KABUL ANLAŞMALARINI

2.1. Geri Kabul Anlaşmasının Ortaya Çıkması

Geri kabul anlaşmalarının (GKA) düzensiz göçü kontrol etmek maksadıyla ortaya çıkmasıyla birlikte Avrupa tarihinde yeri oldukça eskilere dayanmaktadır. 1800'lü yıllarda Almanya ve Prusya arasında bir GKA imzalandığına dair belgeler mevcuttur. 1818-1819 yıllarında Prusya ile diğer Alman devletleri arasında bir dizi geri kabul anlaşması imzalanmıştır. Yine 1906 yılında Almanya ve Hollanda arasında imzalanan geri kabul anlaşması bugünkü geri kabul anlaşmalarına benzer bir yöntem getirmiştir.⁵³ 1900'lü yıllarda yine Avrupa devletleri kendi aralarında GKA'ya benzer anlaşmalar imzalamışlardır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları nedeniyle yerlerinden edilen insanlar geri kabul anlaşmalarıyla ülkelere iade edilmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı'yla imzalanan anlaşmalarda sadece kendi ülke vatandaşlarının geri kabul edilmesi düzenlenirken İkinci Dünya Savaşı sonrasında üçüncü ülke vatandaşlarının da geri kabul edilmesi anlaşma metinlerinde yer almaya başlamıştır. 1950-1960'lı yıllarda Avrupa devletleri kendi aralarında geri kabul anlaşmaları yapmışlardır. Özellikle 1958 yılında kurulan Benelux Ekonomik Birliği üyeleri yaptıkları anlaşma ile üçüncü ülke vatandaşlarının ülke dışına çıkarılması ve geri kabulü konusunda etkin bir tutum sergilemiştir. Benelux; 1964'te Fransa, 1965'te Avusturya ve 1966'da Almanya ile geri kabul anlaşmaları imzalamıştır.⁵⁴

⁵³ Kerem Batır, "Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye İle AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 30, (ss. 585-604), 2017, s. 588;

⁵⁴ Batır, s. 588.

1990'lara gelindiğinde Doğu Bloğunun yıkılmasını takiben Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelen yoğun göçlerle karşı karşıya kalan AB ülkeleri başta bu ülkelerle olmak üzere ikili geri kabul anlaşmaları yapmak yoluyla sorunu bireysel olarak çözüme arayışına girmişlerdir.⁵⁵ 1992 yılına gelindiğinde Avrupalı ülkelere İspanya, Portekiz ve İtalya gibi ülkelere yoğun göç yaşanmıştır. Bir diğer Avrupa Birliği devleti olan Almanya ise en fazla iltica başvurusu yapılan ülke olmuştur.⁵⁶

Avrupa ülkeleri karşılaştığı göç dalgalarıyla mücadele edebilmek amacıyla geri kabul anlaşmalarını etkili bir araç olarak görmüştür. Geri kabul anlaşmaları sayesinde Avrupa Birliği en hassas konulardan olan güvenlik konusunda çözüm üretmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Avrupa Birliği Doğu Bloğundan gelen düzensiz göçleri geri kabul anlaşmaları yoluyla önlemeye çalışmıştır.⁵⁷

AB'de hızla artan düzensiz göç karşısında yüzeysel çözümler üretilirken göçmen sorunun nedenlerine odaklanmak yerine sadece sınır güvenliğini artırmakla sorunu aşabileceği düşünülmüş, sorun, göçmenlerin geldiği kaynak veya transit ülkelerdeki sınır güvenliği zaafiyetine bağlanmıştır. Değişken göç politikaları izleyen AB, son olarak AB üyesi olmayan çeşitli ülkelerle 'Geri Kabul' anlaşmaları yapmaya başlamıştır. Bu anlaşmalarla yasa dışı göçmenleri kendi ülkelerine kabul eden devletlere vize kolaylığı, vize serbestisi vb. getirilerek geri kabul anlaşmaları cazip hale getirilmeye çalışılmıştır.

Geri kabul anlaşması (GKA), temel olarak, *"bir ülkeye düzensiz yollardan giriş yapmış (yani pasaport, gerekli ise vize, oturma izni ya da benzeri seyahat dokümanları olmayan) ve genellikle yasa ile belirlenmiş gümrük kapıları ile diğer giriş noktalarından sayılmayan yerlerden ülkeye girmiş ve halen ülkede bulunan kişiler ile giriş sırasında bu şartları yerine getirmiş olsa da, vize süresinin bitmesi veya bunun gibi nedenlerle artık bu şartları taşımayan kişilerin vatandaşı oldukları ülkelere gönderilmelerine yönelik prosedürleri düzenleyen anlaşmalardır."*⁵⁸ Buna göre yasa dışı göçmenler kendi ülkelerine veya transit geçtikleri ülkelere iade

⁵⁵ Örneğin Finlandiya Estonya(1996), Letonya (1997), Litvanya (1997), Bulgaristan (1998), Romanya (2001) ile ikili geri kabul anlaşmaları imzalamıştır. Bkz., <http://intermin.fi/en/migration/voluntary-and-forced-return/readmission-agreements>, (Erişim tarihi:25.05.2017).

⁵⁶ Tamer Selçuk, Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması ve Avrupa Birliği'nin Türkiye ve Ukrayna ile Yaptığı Geri kabul Anlaşmalarının Analizi (Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi VE Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep 2019, s. 16.

⁵⁷ Selçuk, s. 17.

⁵⁸ Melih Özsoz, *"Türk Vatandaşlarının Vizesiz Avrupa Yolculuğu: Vize Sorunu, Geri Kabul ve Sonrası"*, *Türkiye-AB İlişkileri: Yeni Gündem* (Ed.: Belgin Sariye Akçay), 2014 (s. 131-154), s.145.

edilmektedir. Avrupa Birliği sadece komşu ve sınır ülkelerle değil; Rusya, Pakistan, Çin gibi uzaktaki ülkelerle de GKA imzalanmaktadır. Çünkü AB'nin amacı bir yandan düzensiz göçe karşı dış sınırlarını korurken diğer yandan göçe kaynaklık eden veya göçte transit ülke rolü oynayan ülkelerden Avrupa Birliği'ne düzensiz göç akışının önünü kesmektir.⁵⁹ Geri kabul anlaşmaları AB ülkelerine yasa dışı giriş yapan veya yasal giriş yaptıktan sonra vize süresini bitirerek yasa dışı olarak kalmaya devam eden yabancılara kapsamaktadır.

AB Komisyonu 2001'de yayımladığı “Yasa dışı Göç Üzerine Ortak Politika Raporu”nda düzensiz göçle mücadelede GKA imzalanmasına öncelik verilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁶⁰ 2008 yılında Parlamento ve Konsey tarafından 2008/115 no'lu Geri Gönderme Tüzüğü kabul edilmiştir. Bu tüzüğe göre üye ülkeler düzensiz göçmenleri kendi ülkelerine ya da transit geçtiği ülkelere geri göndermede uygulanacak ortak strateji ve politika ele alınmıştır. AB ülkeleri ve anlaşmaya taraf ülkeler arasında diplomasi ve siyasal hareketlilik yaşanmıştır. Rusya gibi güçlü ülkeler AB'den çeşitli tavizler beklerken; Pakistan, Sri Lanka gibi ülkeler ise hiçbir taviz beklemeden GKA'ları kabul etmiştir. Öte yandan AB göç veren üçüncü ülkelerin hayat şartlarını iyileştirmek, bölgede refah seviyesini artırmak amaçlı bir takım politikalar izlemiştir. Ancak bu politikalar da düzensiz göçü önlemede yetersiz kalmıştır.

AB her ne kadar siyasal bir birlik olsa da göçmenler konusunda ne kadar mülteci kabul edeceği ve sığınma taleplerini geri çevireceği konusunda üye ülkeler kendi politikasına bağlı kalmaktadır. Örneğin; Almanya sınırlarına ulaşmış, sığınma talebinde bulunan bir düzensiz göçmenin talebini değerlendirmek yerine söz konusu şahsı Yunanistan'a iade etmektedir. Yani AB ülkeleri düzensiz göç konusunda siyasal çıkarlarını ön planda tutan bir politika izlemektedirler.

İade ve bekletilme sürecinde olan mülteciler AB polisi tarafından kötü muameleyle karşılaşılabilmektedir. İnsan haklarına aykırı olan bu durum birçok mülteci tarafından mahkemeye taşınmıştır. Afgan bir mülteci mülteci, Avrupa Birliği'ne Yunanistan üzerinden transit geçerek giriş yapmış ve Belçika'ya ulaşarak sığınma talebinde bulunmuştur. Ancak Belçika Dublin II Yönetmeliği gereğince söz konusu şahsı Yunanistan'a geri göndermiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 21

⁵⁹Nuray Ekşi, *Türkiye ve AB Geri Kabul Anlaşması*, Beta Yayınları, İstanbul 2016, s.14

⁶⁰ Ölmez Kıyıcı, Kaygısız, s.468.

Ocak 2011 tarihinde Belçika ve Yunanistan hakkında verdiği kararda, Yunanistan ve Belçika'ya giden bir Afgan mültecinin Belçika'dan Yunanistan'a gönderilmesini her iki ülke açısından Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesinin ihlali olarak değerlendirmiştir.⁶¹

Bazı AB ülkeleri mültecilere eşit muamele göstermemektedir. Örneğin; Slovakya ülkesinde vasıfsız ve Müslüman olan göçmenler ülkeye kabul edilmiyor, genellikle Hıristiyan göçmenler seçilerek mülteciliğe kabul ediliyor.

2.2. Geri Kabul Anlaşması Süreci

Üçüncü bir ülkeyle GKA imzalanması süreci AB Konseyi'nin AB Komisyonu'nu ilgili ülkeyle anlaşım müzakere etmesi için görevlendirmesiyle başlamaktadır. Komisyon tarafından yürütölen müzakerelerin başarıyla sonuçlanması halinde AB Komisyonu taraf ülkeyle GKA imzalanmasını önermektedir. Parlamento onay verirse ve Konsey de nitelikli çoğunluk ile kabul ederse Komisyon AB adına söz konusu ülkeyle GKA imzalamaktadır.

AB üye devletlerinin ve parlamentolarının tek tek bu anlaşmayı onaylamasına gerek yoktur. Taraf ülkede ise gerekli onay prosedürleri tamamlandıktan sonra anlaşım yürürlüğe girmekte; anlaşımın uygulanması her iki tarafın uzmanlarından oluşın Geri Kabul Komitesi tarafından izlenmektedir. 2016 itibariyle AB'nin 17 ülkeyle 4 GKA mevcut olup çok sayıda ülke ile de müzakere süreçleri devam etmektedir.

Geri kabul anlaşımaları çok fazla maddi külfet getirdiğinden üçüncü ülkeler anlaşımayı imzalamak istememektedirler. Bu nedenle üçüncü ülkelerin anlaşımayı kabul etmesi, ikna etme ve düşünme süreci uzayabilmektedir. Örneğın Fas ile başlayan GKA süreci günümüzde henüz sonuçlamayan bir GKA'dır.

Avrupa Birliğı Komisyonu 2001'de yayımladığı "Yasa dışı Göç Üzerine Ortak Politika Raporu"nda düzensiz göçle mücadelede GKA imzalanmasına öncelik verilmesi gerektiğini belirtirken 2002 yılında Seville şehrinde gerçekleştirilen AB Zirvesi GKA'ların önünü açmıştır. 2008 yılından itibaren GKL'ların uygulanması

⁶¹ Deniz Karakaş, *Mülteci Sorunu Çerçevesinde AB- Türkiye İlişkileri*, ORMER Perspektif Serileri, Ocak 2016, No:16, s.3

Avrupa Birliği Parlamentosu ve Konseyi tarafından çıkarılan 2008/115 no'lu Geri Gönderme Tüzüğü çerçevesinde yürütülmektedir.

2009 yılında yürürlüğe konulan Lizbon Anlaşması'nın 79(3). maddesi AB'nin GKA'larının hukuki zeminini oluşturmuş, GKA'ların tamamlanması için oy birliği değil, nitelikli çoğunluk şartı getirilmiş ve böylece GKA imzalanma sürecini kolaylaştırmıştır. Ayrıca, GKA'ların kabul edilmesinde AB Parlamentosu'nun onayını zorunlu kılmış bu sayede Avrupa Birliği Parlamentosu'nun süreçteki rolünü artırmıştır.

GKA'larda yasa dışı göçmenlerin iade işlemleri, bu işlemlerin prosedür ve maliyeleri gibi konulara yer verilmektedir. Anlaşmalarda her ülkenin yapısına ve mevcut durumuna göre değişkenlik gösteren maddelere yer verilebilir. Yine ülkelerin pazarlık ve egemenlik gücü de anlaşma maddelerinde belirleyici olmaktadır.

Bir diğer sorun ise GKA'nin coğrafı stratejiye göre şekillenmesidir. GKA'lar AB yelik sürecinde olan Doğu ve Orta Avrupa ülkelerini yakından ilgilendiren meseledir. Ancak AB'ne akan düzensiz göç konusunda önemli paya sahip Kuzey Afrika lkelerinin karşılıklılık şartı ve üyelik başvurusu olmadığından anlaşma konusunda çekimsiz kalınmasına sebep oluyor. Doğu ve Orta Avrupa lkeleri AB'ye üyelik yolunda GKA metnini süratle ve harfiyen yerine getirirken Kuzey Afrika lkeleri anlaşma maddeleri konusunda pasif kalıyor.

2.3. Geri Kabul Anlaşması'nda Yer Alan Temel Kavramlar

- a) *nc lke Vatandaşı*: Anlaşmayı imzalayan Türkiye veya AB ye devletlerden birine vatandaşlığı olmayan herhangi kişidir.
- b) *İkamet İzni*: Türkiye veya AB ye devletlerden herhangi birinin düzenlediği, kendi ülkesinde ikamet etmesine onay verdiği izin belgesidir.
- c) *Vize*: Türkiye veya AB'ye ye devletlerden birinin ülkesine giriş yapılmasına ya da transit olarak geçilmesine verdiği izindir ve havalimanı geçişini kapsamaz.
- d) *Talep Eden Devlet*: Bunlar Türkiye veya AB yesi devletlerden biri olabilen Geri Kabul Anlaşması'nın 8. maddesine Transit başvurusunda bulunan devlet.
- e) *Talepte Bulunulan Devlet*: Bunlar Türkiye veya AB ye devletlerden biri olabilen

- f) Geri Kabul Anlaşması'nın 8. maddesine Transit başvurusunda bulunulan devlet.
- g) *Geri Kabul Anlaşması*: Bir ülkeye pasaport, vize, oturma izni gibi seyahat dokümanları olmadan, düzensiz yollardan giriş yapmış ve genelde gümrük kapıları, diğer giriş noktalarından sayılmayan yerlerden ülkeye girmiş olup halen ülkede bulunan kişiler ile giriş sırasında gerekli şartları taşıyıp yasal yollardan ülkeye giriş yaptıktan sonra herhangi bir sebeple şartları kaybetmiş olan kişilerin, vatandaşı olduğu veya transit geçiş yaptığı ülkeye gönderilmesini düzenleyen antlaşmadır.⁶²
- h) *Sığınmacı*: Ülkesini terk ederek, üçüncü bir ülkeye gidip orada iltica talebinde bulunan kişiye verilen geçici bir statüdür.
- i) *Mülteci*: İltica başvurusunun yapıldığı devlet otoritelerinin, başvuruyu değerlendirerek, uluslararası ve iç hukuk kurallarını uygulayıp iltica hakkını tanıdığı kişilere verilen daimi bir statüdür.
- j) *Göç politikası*: “göçmenlerin ülkeye girişleri, ülkede kalışları ve ülkeden çıkışlarını düzenlemeye yönelik resmi ve resmi olmayan önlemler”
- k) *Vatansız*: Hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olmayan kimse.”⁶³

2.4. Uluslararası Hukuk Yönünden GKA

10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Paris'te aldığı 30 maddelik İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, uluslararası hukukta aranan temel şartları içermesi açısından oldukça önemlidir. Bu beyannamenin 13.2. maddesine göre herkes kendi ülkesi de dahil olmak üzere, bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine geri dönmek hakkına sahiptir.

BM'nin daha sonraki yıllarda kabul ettiği Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 12. maddelerine göre ‘herkes bir ülkeden ayrılmak hürriyetine sahiptir’ ve ‘hiç kimse kendi ülkesine keyfi olarak girmekten alıkonulamaz’ hükümlerine yer verilmiştir.

1950 yılında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde 4 numaralı ek protokolünün 3. maddesinde ‘vatandaşın ülkesinden sınır dışı edilemeyeceği’ ile madde 7'de ‘yabancıların toplu halde sınır dışı edilemeyeceği’ ifadelerine yer

⁶² Özsoz, s.145

⁶³ Enes Bayraklı, Kazım Keskin, *Türkiye,Almanya ve AB üçgeninde Mülteci Krizi*, SETA. 2015, s.143.

verilmiştir. Ayrıca yine aynı sözleşmenin Ek-7 protokolüne yabancıların sınır dışı edilmesinde bir takım yasal düzenlemeler ve insani güvenceler kabul görmüştür. Ancak bu protokollerde bahsedilen sınır ve kapsamlar ayrıntılı şekilde düzenlenmemiştir.

Esasen bir devletin başka devlet vatandaşlarını veya kendi vatandaşlarını geri kabulle sorumlu tutulması tartışma konusudur. Uluslararası hukukta oluşan boşluk ve belirsizlikler uygulamada sorunlara yol açmıştır. Yukarıda bahsettiğimiz sözleşmelerde sayılan haklara göre bir kişi sadece kendi isteğiyle ülkeler arasında yer değiştirebilir. Oysa geri kabul anlaşmaları ülkeler arasında siyasal çıkar ilişkilerine göre belirlenen, yabancıların isteklerini göz ardı eden anlaşmalardır. Göçmenlerin kendi ülkelerine ya da transit geçtikleri üçüncü ülkelere geri gönderilmesi ile devletlerin ve bireylerin çıkarları çatışmaktadır.

Doktrinde, uluslararası hukukun genel prensipleri çerçevesinde bir devletin komşusu olan bir devlette bulunan üçüncü ülke vatandaşlarını, bu kişilerin yasa dışı göçünün tolere edilmesi yahut desteklenmesi halinde, geri kabulü yükümlülüğü altında olduğunu iddia edilmektedir. Bu iddia devletlerarasındaki iyi komşuluk ilişkileri prensibine dayandırılmaktadır.⁶⁴ Ancak uluslararası hukukta bu konuda kesin ve açık hükümler bulunmamaktadır. Avrupa Birliği devletleri kendi sınırlarına ulaşmış göçmenlerin sığınma ve korunma taleplerini değerlendirmeye almaktansa üçüncü devletlere zorla gönderilmesi uluslararası hukuk bakımından sorgulanmalıdır.

GKA dünya genelinde yaşanan göç olgusunun artmasıyla beraber ulus ve uluslararası devletlerin literatüründe sıkça yer almaya başlamış, ülkeler arasında imzalanan anlaşma metinleriyle uluslararası hukukun parçası haline gelmiştir.

Devlet	GKA İmza	GKA Yürürlük
Hong Kong	27 Kasım 2002	1 Mart 2004
Makau	13 Ekim 2003	1 Haziran 2004
Sri Lanka	4 Haziran 2004	1 Mayıs 2005
Arnavutluk	14 Nisan 2005	1 Mayıs 2006
Rusya	25 Mayıs 2006	1 Haziran 2007

⁶⁴Batır, s.587.

Ukrayna	18 Haziran 2007	1 Ocak 2008
Makedonya	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
Bosna hersek	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
Karadağ	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
Sırbistan	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
Pakistan	26 Ekim 2009	1 Aralık 2010
Gürcistan	22 Kasım 2010	1 Mart 2011
Türkiye	16 Aralık 2003	1 Ekim 2014

Tablo 4: AB'nin Geri Kabul Anlaşmaları Tablosu⁶⁵

Devlet	GKA(Yıl)
Yunanistan	2001
Suriye	2001
Kırgızistan	2003
Romanya	2004
Ukrayna	2005
Pakistan	2010
Rusya	2011
Nijerya	2011
Yemen	2011
Moldova	2011
AB	2014

Tablo 5: Türkiye'nin Geri Kabul Anlaşmaları⁶⁶

⁶⁵ Bu tablo, Komisyonun şu belgesinin esas alınarak, güncellenmiş hâlidir. European Commission, "EU Readmission Agreements: State of Play 2011",2011, http://ec.europa.eu/dgs/homeaffairs/what-wedo/policies/pdf/eu_readmission_agreements_en.pdf

⁶⁶ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye'nin Yasadışı Göçle Mücadelesi", (2011), http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yasadisigocle-mucadelesi-.tr.mfa

2.5. Geri Kabul Anlaşmasının Uygulanması

2.5.1. Genel Olarak Uygulanma

AB'nin başka bir ülkeyle GKA imzalama yetkisi AB Komisyonundadır. Ancak Komisyonun görevlendirmesini AB Konseyi yapmaktadır. AB Komisyonu üçüncü bir ülkeyle GKA konusunda anlaşması durumunda bunu parlamentoya sunar. Parlamantonun kabul etmesi durumunda GKA imzalanmaktadır.

GKA'da ilgili madde gereği öncelikle düzensiz göçmenin geri gönderilmek istenilen ülkeden transit geçtiğinin ispatlanması gerekmektedir. Yapılan üst aramalarda ve mülakatlarda otobüs, taksi, tren gibi ulaşım biletleri; göçmenin üzerinden çıkan belgeler, ikamet ve çalışma izinleri, vizeler, ulusal paralar vb. kanıt olarak kullanılmaktadır. Düzensiz göçmenin iade işlemi ancak bu ispat sürecinden sonra mümkün olmaktadır.

Yasa dışı göçmenlerin geri kabul sürecinde ortaya çıkan barınma, ulaşım, iaşe giderleri ise AB bütçesinden kaynaklanmaktadır. Aksi takdirde üçüncü ülkeler için oldukça maliyet getiren bu anlaşmalar kabul görmeyecektir.

Geri kabul başvurusu süreci birkaç kurala tabidir. Talep eden devlet, kural olarak, geri kabul yükümlülüğüne tâbi tutulan bir kişinin iade edilebilmesi adına talepte bulunulan devletin yetkili makamlarına başvuruda bulunması gerekir. Geri kabul başvurusu, faks, e-posta gibi elektronik alanlar da dahil olmak üzere tüm iletişim yollarıyla yapılabilir. Her birey için standart formlar ve raporların bulunduğu dosyalar oluşturulur. Başvuru süreci tamamlandıktan sonra talep eden devlet geri kabul ile ilgili kararını 5 (beş) gün içinde talep edilen devlete yazılı olarak bildirmekle yükümlüdür. Talebe yasal süresi içerisinde cevap verilmemesi durumunda yapılan geri kabul başvurusu kabul edilmiş sayılacaktır. AB üyesi devletlerin veya Türk vatandaşlarının geri kabul başvuru sürecinde süre sınırlaması yokken üçüncü ülke vatandaşları ile vatansız kişilerin geri kabul başvurusu altı (6) ay içerisinde yapılmalıdır. Bu süre söz konusu yabancının yasa dışı olduğunun tespit edilmesiyle başlamaktadır.

Geri kabul başvurusu aşağıdaki bilgileri içerecek şekilde hazırlanmalıdır;

- Kişinin kimlik bilgileri (ad, soyadı, medeni hal vb.)
- Kişinin eş, çocuk durumunu gösterir aile bilgileri

- Vatandaşlık söz konusuysa vatandaşlığını ispatlayan belge ve bilgiler
- Kişinin fotoğrafı
- Kişi üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız ise buna ilişkin belgeler
- Kişinin güvenlik ve sağlık durumunu gösteren belge

Eğer söz konusu yabancı geri kabul başvurusunda bulunulacak ülkenin vatandaşı ise iade talebinde bulunan devletin yazılı beyan şartı aranmaz. Üçüncü ülke vatandaşı ve vatansızların da geri kabul talebinde bulunan ülkeden vize veya ikamet iznine sahip olduğu herhangi bir belgeyle kanıtlanabiliyorsa yine aynı şekilde geri kabul başvurusu için yazılı şart aranmaz.

2.5.2. Vatandaşlığa İlişkin Kanıtlar

Geri kabul sürecinde vatandaşlığa yönelik kesin kanıtlar şunlardır:

- Her türlü pasaport,
- Talepte bulunan devlet tarafından verilen lesepase,
- Askeri kimlik kartları,
- Her türlü kimlik kartları
- Gemi adamı ve kaptanlık belgesi ile kayıtları,
- Vatandaşlık sertifikası veya vatandaşlık dolayısıyla verilen diğer resmi belgeler,
- Vize bilgi sisteminde yapılan sorgulamalar neticesinde kimliğin doğrulanması,

Göçmenlerin sahte yollardan edindiği belgeler ile gerçeğe aykırı beyanları kesin kanıt olarak kabul edilmez. Vatandaşlığa ilişkin kesin delil ve karinelerin olmadığı durumlarla da karşılaşılmaktadır. Böyle bir durumda Türkiye üzerinden bahsedecek olursak; AB üyesi devlet Türk Büyükelçilik veya Konsoloslukuna başvurarak söz konusu şahısla mülakat yapılmasını ve vatandaşlığının kanıtlanmasını talep edecektir.

2.5.3. Üçüncü Ülke Vatandaşı ve Vatansız Kişilerin Geri Kabulü

GKA'lar belirli şartlar altında karşılıklı olarak birbirlerinin ülkesinde düzensiz göçmen haline gelen ülke vatandaşlarının geri kabulünü kapsamaktadır. Üçüncü ülke vatandaşları ile vatansız kişilerin geri kabulü ise anlaşma metinlerinde

birtakım şartlara bağlanmıştır. Geri kabulü talep eden devlet kesin kanıtlar sonucunda üçüncü ülke veya vatansız kişiyi geri kabul kapsamında değerlendirmektedir. Bu konuda kesin delil sayılan bazı özellikler şunlardır.

- Kişiyi ait vize, ikamet bilgileri,
- Bir ülkeye giriş çıkış kaydını barındıran pasaport bilgileri,
- Bulunduğu ülkeye ait otobüs, tren vs. biletleri,
- Barındığı ülkede kaldığını ispatlamaya sağlayan her türlü abonelikler, sözleşmeler, biletler vs. (kullandığı elektrik, su abonelikleri, faturaları)
- Söz konusu yabancının beyanı veya yetkili birimlerin tanıklığı.

Türkiye AB ülkelerindeki yasa dışı vatansız ve üçüncü ülke vatandaşı göçmenleri geri kabul ile kabul etmek ve iade sürecini başlatmak durumundadır. Bu durumda birlik üyesi devlet Türkiye'ye başvuruda bulunmalıdır. Başvuru neticesinde söz konusu yabancının Türkiye'den transit geçtiğinin kanıtlanması gerekmektedir. Yabancıyla yapılan inceleme ve mülakatlar neticesinde yabancının Türkiye'den daha önce kullanılmış vizesi, yetkili makamlar tarafından verilen ikamet veya çalışma izni belgesi ve diğer belgeler incelenir. Yapılan araştırma neticesinde Türkiye'den transit geçtiği kesinleşen yabancının iade işlemleri başlatılır.

Düzensiz göçmen, birincisi, sadece ilgili üye devletin bir uluslararası havalimanının aktarma sahasından geçmişse veya ikincisi de, Türkiye'ye vizesiz giriş imkânına sahipse; geri kabul yükümlülüğü doğmaz. Üçüncüsü de, Türkiye, böyle bir kişiye, o kişinin Türkiye'ye girerken kullandığı bir vize veya ülkesine girişten önce ya da sonra ikamet izni çıkarmışsa ve bu kişi, ilgili üye devletin düzenlediği daha uzun geçerlilik süresini haiz bir vizeye veya ikamet iznine sahip değilse; geri kabul yükümlülüğü doğmaz.⁶⁷

Yabancıyı geri kabul yükümlüğünün hangi ülkeye ait olduğu kafa karışıklığına yol açmaktadır. Ancak anlaşma metinlerinde bu karışıklığı gidermek adına açık hükümlere yer verilmiştir. Geri kabul yükümlülüğü esasen yabancının vatandaşı olduğu kendi ülkesine aittir. Ancak üçüncü ülke vatandaşları ve vatansızlar için ilk aşamada son çıkışın yapıldığı ülke baz alınır. Eğer yabancının elinde vize veya ikamet izinlerinden herhangi biri varsa o vizeyi veya ikamet iznini veren yabancı geri

⁶⁷ (GKA md. 6(2). Ayrıca bkz. GKA md. 2(3) ve Şekil 2: GKA'nın Kapsamı, s. 6.) AB Dublin Yönetmeliği: http://www.madde14.org/index.php?title=AB_Dublin_II_Yönetmeliği, 18.02.2003, Erişim Tarihi: 20.06.2019

kabul yükümlülüğüne sahiptir. Son olarak yabancının üzerinde başka ülkelere de ait vize veya ikamet izni mevcut ise süre şartı aranır. Hangi ülkenin verdiği vize veya ikamet izni süresi daha uzunsa o ülkenin söz konusu yabancıyı geri kabul etme yükümlüğü doğmaktadır.

Türkiye ile AB arasında imzalanan GKA 4. maddesinin ikinci fıkrasında Türkiye'nin hangi hallerde üçüncü ülke vatandaşlarının ve vatansız kişilerin geri kabul bağlamında reddedileceğine değinilmiştir. Buna göre;

- Üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişi sadece Türkiye'nin uluslararası havalimanının aktarma sahasından geçmiş ise,
- Üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişi, talep eden üye devletin ülkesine vizesiz girme hakkına sahip ise,
- Geri kabul talep eden devlet, üçüncü ülke vatandaşına veya vatansız kişiye, kişi kendi topraklarına girmeden önce veya girdikten sonra talep eden üye devlet topraklarına giriş için kullanılan bir vize veya ikamet izni düzenlenmiş ise ve Türkiye'den verilen daha uzun süreli vize veya ikamet iznine sahip değil ise.⁶⁸

Bu sayılan maddelerin dışında karşı tarafın geri kabul talebi reddedilememektedir.

2.6. GKA'dan Türkiye'nin Beklentisi

Türkiye Asya ve Avrupa kıtasını birleştiren coğrafi konumu nedeniyle Orta Doğu, Asya ve Kuzey Afrika ülkelerinden kaynaklanan göç dalgalarında önemli bir yere sahiptir. Hem kara sınırından Avrupa'ya bağlantılı olması hem de üç tarafının denizlerle çevrili olması düzensiz göçmenler için cazip bir konumdadır. Göçmenler Avrupa kıtasına ulaşmak amacıyla Türkiye'yi transit geçiş noktası olarak kullanmaktadır. Avrupa Birliğine gerçekleşen düzensiz göçün önemli kısmı Türkiye üzerinden gerçekleşen transit geçişlerle sağlanmaktadır.

Türkiye; sınır komşu ülkelerinde yaşanan siyasal çalkantılar, istikrarsızlıklar ve savaşlar nedeniyle sürekli ve yoğun bir şekilde yıllar süren, düzensiz göç ile karşı karşıya kalmış, karşılaştığı düzensiz göçler neticesinde değişik politikalar izlemiş ve siyasal düzenlemelere gitmiştir. 1990'lı yıllarda İran, Somali, Irak gibi ülkelere;

⁶⁸ Ekşi, s. 89-90

2000'li yıllarda ise Suriye, Libya gibi ülkelerden Türkiye'ye yoğun bir göç dalgası yaşanmıştır. Bu göç hareketlerinde Türkiye coğrafi sınırlamalar ve kota uygulama politikası izlemeye çalışsa da AB tarafından siyasal baskı altında kalmıştır. Çünkü AB, Türkiye üzerinden Birliğe göç hareketlerinin sızmasından endişe duymuştur. Özellikle halen sürmekte olan Suriye'deki mevcut karışıklık Türkiye ile AB arasındaki işbirliğini zorunlu hale getirmiştir. Suriye üzerinden AB'ye gerçekleşen göç dalgası sınır güvenliği ve yönetimi konusunda ülkeleri bir araya getirmiştir. Son zamanlarda Avrupa Birliği ve Türkiye düzensiz göçmenler ile Suriyeli mültecilerin iade süreci konusunda diyaloga girmektedir. Bu diyalog sürecinde her iki tarafta kendi siyasal çıkarlarını korumak istemektedir. AB düzensiz göçle mücadelede sınır yönetimini en etkili araç olarak görmekte, bu nedenle de transit ülke konumundaki Türkiye'den etkili bir sınır yönetimi beklemektedir.

Türk politikacıları, 2009 yılında GKA karşılığında vize muafiyeti beklediğini dile getirmiştir. Avrupa ile Türkiye arasında gerçekleştirilen Ortaklık Konsey toplantısında GKA ve karşılığında vize kolaylığı kavramları gündeme gelmiştir. 2011 yılında AB, GKA konusunda uzlaşmaya varıldığını bildirirse de Türk yetkililer vize kolaylığı değil, vize serbestisi beklentisi içerisinde bulduklarını açık şekilde dile getirmişlerdir. Türkiye AB üyelik sürecinde olan diğer ülkeler gibi eşit muameleye tabi tutulmak istediğini vurgulamış, hem kamuoyunda hem de hükümet yetkililerinde bu şekilde beklenti oluşmuştur. Her iki tarafın da siyasal beklenti ve kaygıları nedeniyle uzlaşma, karşılıklı tavizler neticesinde geç sağlanabilmiştir. Ancak AB bu süreçte verdiği sözü tutmamış ve bu durum güven ilişkisinin zayıflamasına neden olmaktadır.

AB söz konusu Türkiye olduğunda standart ve objektif uygulamalarının dışına çıkmaktadır. İki tarafın da karşılıklı güvensizlik sorunsalı vardır ve bu sorunsal gittikçe kısır döngü haline gelmektedir. Diğer AB üyelik sürecinde olan ülkelere kolaylıklar sağlanırken Türkiye bu standartların dışında bırakılmıştır. Buna rağmen AB ülkelerinin nazarında Türkiye GKA'larda kilit nokta konumundadır. Bu durum AB politikalarında çıkarların ön planda tutulduğunun açık bir göstergesidir. Uygulama ve söylemleri çelişkiye dönüşen AB GKA'da Türkiye'ye verdiği sözleri tutmamış ve ülkenin beklentilerini karşılayamamış, hem kamuoyunda hem de ulus devletler nezdinde güvensizlik ortamı oluşmuştur. Belirli aralıklarla yapılan kamuoyu yoklamalarında Türkiye'de toplumun Avrupa Birliği'ne üyelik konusunda

inancını yitirdiği, üyelik karşılığı oranının arttığı gözlemlenmiştir. Birlik ülkelerinin Türkiye'nin üyeliğini engellediğini düşünenler bu durumun ortaya çıkmasında dini ve kültürel farklılığın etkili olduğunu düşünmektedir. Yapılan anket sonuçlarına göre toplum AB üyeliğinin vize serbesti ve serbest dolaşım hakkı sağlamasını en önemli getiri olarak görmektedir.

Türkiye Haziran 2016 yılından beri GKA yürürlüğe ve uygulamaya koymuştur. Türkiye ile AB arasında GKA anlaşma özü itibariyle, karşılıklı olarak, Türkiye veya AB üyesi bir devlet açısından düzensiz göçmen olan vatandaş, üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişinin duruma göre geri kabulü veya transit geçişi ile ilgili koşulları, esasları ve usulleri tespit etmektedir.⁶⁹ Buna göre Türkiye üzerinden transit geçtiği ispatlanan yasa dışı göçmeni, kendi ülkesine veya güvenli üçüncü ülkeye göndermek üzere AB üyesi ülkelerinden teslim alır. Anlaşma gereği Türkiye üzerinden sınır dışı edilmek üzere teslim alınan yabancılar uygun barınma şartlarının bulunduğu yerlerde barındırılır.

1994 tarihinde İltica ve Sığınma Yönetmeliği çıkaran Türkiye ülkenin doğusundan illegal yollarla gelen göçmenleri kontrol ve kayıt altına almak istemiştir. Buna göre Türkiye'den sığınma talep eden yabancıların parmak izleri ve fotoğrafları alınarak kaydedilen göçmenler, uygun illere valilikler aracılığıyla yönlendirilmiştir. Söz konusu başvurusu alınarak yabancıların sığınma talepleri değerlendirilmektedir. Sığınma talepleri yapılan inceleme ve mülakatlar neticesinde uygun bulunmayan yabancılar bu karara karşı 15 gün içerisinde ilgili birimlere itirazda bulunabilirler. Bu sayede gerçekten koruma ihtiyacı bulunmayan yabancıları kendi ülkelerine geri göndererek düzensiz göçmen sayısı azaltılmaya çalışılmıştır.

Türkiye'ye yasa dışı yollardan giriş yapan göçmenlerin asıl hedefi Batılı ülkelere ulaşabilmektir. Türkiye'nin yetkili kurumları Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile işbirliği içerisinde çalışarak, göçmenlerin hedefledikleri ülkelere gönderilme süreçlerinde geçici kayıtlar ve geçici sığınma talepleri oluşturmaktadır. Bu sayede düzensiz göçmenlerin kayıt dışı kalmalarının bir nebze önüne geçilmektedir.

Angela Merkel, Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande ile birlikte Avrupa Parlamentosu'nun, Strasbourg'da düzenlenen genel kurulundaki konuşmasında

⁶⁹ İlke Göçmen, "Türkiye ile Avrupa Birliği Arasındaki Geri Kabul Anlaşmasının Hukuki Yönden Analizi", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:13, Sayı:2, 2014 (ss. 21-86), s.22.

“Sığınmacı krizinin çözümünde Türkiye kilit ülkedir” açıklamasında bulunması ve mülteci krizi konusunda Türkiye ile yapılacak işbirliğinin altını çizmiştir.

Türkiye’deki Suriyeli sığınmacı sayısı 2018 verilerine göre 3.600’dür.⁷⁰ Kayıt dışı kalan bir milyon Suriyeli göçmen sayısı daha tahmin edilmektedir. Türkiye’yi sırasıyla Pakistan ve Lübnan takip ediyor. Türkiye’deki Suriyelilere mülteci statüsü verilmemektedir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 91.maddesi gereğince geçici koruma sağlanmaktadır. Suriyeli göçmenlerin sadece bir kısmı göçmen kamplarında yaşarken çoğunluğu özellikle büyükşehirler olmak üzere ülkenin her yerine dağılmış durumdadır. Bunlar arasında geçimini dilencik yaparak sağlayan ve ağır şartlar altında düşük ücretlerle çalıştırılan geçici korunan sayısı fazladır. Suriye uyruklu yabancılar AB ve Türkiye arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşmasına dahil edilmişlerdir. Buna göre Türkiye, kaçak yollardan AB ülkelerine giden Suriyeli mültecileri iade alıyor. Geri alınan bir Suriye uyruklu yabancıya karşılık AB’ye yasal olarak mülteci başvurusunda bulunan bir yabancı uyruklu şahıs AB ülkelerine gönderiliyor.

16 Aralık 2013’te AB ve Türkiye arasında imzalanan ve yürürlüğe giren GKA ülkemize ciddi bir göç külfeti oluşturmuştur. AB Türkiye’yi bu anlaşmanın uygulamasında maddi olarak destekleme sözü vermiştir. Anlaşma metninin 23. maddesinde Türkiye’nin mali ve teknik açıdan destekleneceği yer almaktadır. Avrupa düzensiz göçü önlemede bu anlaşmayı etkili bir araç olarak görüyor. Almanya, Fransa gibi ülkelerin siyasetçileri de anlaşmanın önemine vurgu yapmaktadır. AB düzensiz göçmenlerin transit geçtiği Yunanistan ve Türkiye’yi sınır güvenliklerini koruyamadıkları gerekçesiyle düzensiz göçten sorumlu tutmaktadır.

AB yasa dışı göçmenlerin Türkiye’de kalmasını ya da Türkiye üzerinden kendi ülkelerine sınır dışı edilmelerini istemektedir. AB’ndeki mülteci sorununun Türkiye ve Yunanistan’ın sınır güvenliğini sağlamasıyla önleneceğini düşünmektedir. Her iki tarafın da egemenlik gücünü kullanmaya ve çıkarlarını maksimize etmeye çalışması zaman zaman gerilime neden olmaktadır. Avrupa Türkiye’den mültecilerin barındırılacağı yeni merkezlerin açılmasını istemektedir. Sahil güvenlik güçlerinin kapasitesinin artırılması, insan tacirleriyle mücadeleyle

⁷⁰ T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Müdürlüğü, Suriyeli sığınmacı sayısı istatistikleri, 10.05.2019 Erişim Tarihi: 18.06.2019, www.goc.gov.tr

öncelik verilmesi, Frontex ile koordinasyon, Yunanistan ve Bulgaristan ile sınır güvenliğinin artırılması ise AB'nin Türkiye'den diğer taleplerini oluşturmaktadır.⁷¹

AB hukukuna göre yasa dışı göçmenler ya kendi güvenli ülkelerine ya da transit geçtikleri güvenli ülkelere iade edilmektedir. Güvenli ülke siyasal ve dini baskının, insanlık dışı ceza, işkence ve onur kırıcı muamelenin olmadığı, refahın sağlandığı ülke anlamına gelmektedir. Korunma ve sığınma talep eden yabancılar bu değerlendirme neticesinde işlem görmektedirler. Şunu da vurgulamak gerekir ki Türkiye AB tarafından güvenli ülke olarak kabul edilmiştir.⁷²

GKA ile birlikte birlik ülkeleri Avrupa'da yükselen düzensiz göçün düşmesini ve Akdeniz ile Ege Denizindeki mülteci ölümlerin azalmasını beklenmektedir. Sınır ihlallerinin önüne geçmeyi hedeflemektedir.

Türkiye ise AB'den Türk vatandaşlarına vize serbestliği sağlanmasını, Birliğe kabul sürecinin hızlandırılmasını beklemektedir. AB Komisyonu vizenin kaldırılmasına ilişkin yasal düzenlemelerini ve idari uygulamasını incelemiştir. Vize serbestisi için aranan şartlar beş başlık altında toplanmıştır:

1. Belgelerin güvenilirliği (document security),
2. Göç yönetimi (migration management),
3. Kamu düzeni ve kamu güvenliği (public order of irregular migrants),
4. Temel haklar (fundamental rights),
5. Düzensiz göçmenlerin geri kabulü (readmission of irregular migrants).⁷³

İlk maddede pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerin güvenilirliği; biyometrik verilerin, fotoğraf ve parmak izinin hazırlanmasında Avrupa Birliği standartlarının kullanılmasını öngörür. İkinci maddede Türkiye'nin sınır kontrollerinin artırması ve yasa dışı geçişlerin önlenmesine yönelik alınacak tedbirleri belirlemektedir. Kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından Türkiye'den beklenen; organize suçlarla mücadele, insan ticaretinin önlenmesi, uyuşturucu ve yolsuzlukla mücadele, suçluların iadesi kapsamında işbirliği gibi konuları kapsamaktadır. Dördüncü madde; yabancıların Türkiye'de eğitim, sağlık, barınma,

⁷¹ Karakaş, s. 5.

⁷² Bu konudaki AB Komisyon raporu için bkz: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/2_eu_safe_countries_of_origin_en.pdf

⁷³ Ekşi, s. 41

çalışma gibi temel hak ve hürriyetlerine atıfta bulunur. Son madde ise geri kabul anlaşmasının tam ve eksiksiz uygulanması için atılan adımlara dikkat çeker.

Ayrıca yasa dışı göçmenlerin iade ve sonraki süreçte ortaya çıkan maddi külfetin paylaşılmasını talep etmektedir. Yasa dışı göçmenlerin ülkemize geri kabul edilmesinden sonra barındırılma, iaşe giderleri; sonrasında sınır dışı edilme süreçlerinde gerçekleşen seyahat masrafları ciddi bir maddi külfet oluşturmaktadır. AB bu konuda Türkiye'ye maddi fon akışı sağlamakta ve yükünü hafifletmektedir.

Uluslararası raporlara baktığımızda AB'ne yönelik düzensiz göç akını 2017 ve 2018 yıllarında azalan bir hal almıştır. IOM 2017 yılında 179.536, 2018 yılında 134.004 düzensiz göçmenin Akdeniz üzerinden AB'ye ulaştığını açıklamıştır. Geri kabul anlaşmaları neticesinde 2018 yılında Yunanistan'a geçen düzensiz göçmen sayısı ise 45.737 olarak tespit edilmiştir⁷⁴Ayrıca 18 Mart 2016'da Türkiye ile imzalanan GKA mutabakatı sayesinde Türkiye üzerinden Bulgaristan ve Yunanistan'a geçiş yapan düzensiz göçmen sayısında azalma olduğu belirlenmiştir. Tüm bu sayısal veriler neticesinde GKA'nın AB açısından etkili ve işe yarar olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye ile AB arasında imzalanan GKA belirli bir tarihe bağlanmamıştır. Anlaşma'nın 24. maddesinin dördüncü fıkrasına göre süresiz olarak öngörülmüştür. Yine aynı maddenin 5. fıkrasında; anlaşmaya taraf her bir devletin karşı tarafa resmi olarak bildirmesi koşuluyla anlaşmayı feshedebilir. Yani taraflar anlaşmayı tek taraflı sonlandırabilir ya da askıda bekletebilir.

2.7. Geri Kabul Anlaşmalarının Değerlendirmesi

2.7.1. GKA Genel Değerlendirme

AB devletleri, ülkelerine mülteci kabul ederken sınırlı sayıda ve belirli sektörlerde çalışan göçmenleri kabul etmektedir. Bu durum AB'nin insan hakları ve ayrımcılık konusunda sorgulanmasına sebep olmuştur. Sadece nitelikli işgücü ve genç nüfustaki göçmenleri kabul eden AB'nin göçmenleri yaşlı nüfusunu azaltmak ve işgücü açığını kapatmak amaçlı kullandığı aşıkardır. Göçmen politikası AB

⁷⁴Didem Şahal Çelik, Sühal Şemşit, "Kale Avrupası Yaklaşımı ve Düzensiz Göç", *Paradoks. Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 2019, Cilt: 15, Sayı: 2 (ss. 279-294), s. 286.

ülkelerinin ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir. İhtiyaç sahibi ve sığınma talep eden mültecilerin insan haklarına aykırı şekilde, talepleri görmezden gelinmektedir.

İnsani sebeplerle AB kıta topraklarına zor şartlar altında ulaşan mülteciler, sığınma ve korunma talep ettikleri ülkeden değerlendirmeleri yapılmadan, başvurusu alınmadan geri gönderilmektedir. Ayrıca gönderildikleri ülkeler arasında gerçekleşen siyasi mutabakatlar, pazarlıklar Geri Kabul Anlaşmalarını insani değerlerden oldukça uzaklaştırmaktadır. Bu durum GKA ' nı ülkelerin kendi çıkarlarını düşündüğü siyasi bir araç haline getirmektedir.

Geri Kabul Anlaşmaları AB üyesi ülkelerin düzensiz göçmenlerle ilgili yükünü oldukça hafifletirken, düzensiz göçmenleri ülkesine kabul eden diğer ülkeler açısından oldukça külfet getirmektedir. AB Komisyonu GKA süreci başlattığı ülkeyi ikna etmekte kimi zaman zorlanmaktadır. Çünkü bazı taraf devletler hiçbir karşılık beklemeden bu anlaşmayı ve yükümlülüklerini kabul ederken bazı taraf devletler ise çeşitli şartlar ve tavizler altında kabul etmektedir. Bu sebeple anlaşma süreci uzamaktadır. 2000'li yılların başında başlatılıp hala sonuçlanamayan GKA mevcuttur.

AB kaçak göçmenlerin ülkelerine geri gönderilmesini sağlarken karşılığında vize muafiyeti ya da vize serbestisi vermeyi taahhüt etmektedir. Anlaşmaya varılamayan ülkelere ise ticari ve mali yaptırım, vize zorluğu gibi çeşitli yaptırımlara başvurulmaktadır.

Almanya, Fransa gibi AB ülkeleri topraklarına daha çok mülteci kabul etmek yerine göçmenlerin transit geçtiği ikinci ülkelere sorumluluğu yıkmaktadır. Buna göre ikinci ülkeler sınırlarını kontrol altında tutup koruyabilseydi kaçak yollardan gelen mülteciler hedeflerine ulaşamayacaktı anlayışıyla hareket edilmektedir. AB mülteci ve düzensiz göç soruna kalıcı çözümler getirmek yerine geçici çözümler üretmektedir. Bu sebeple sorunun nedenine inemeyerek uyguladığı geçici çözümlerle adeta günü kurtarmaktadır. GKA anlaşmalarının düzensiz göçü önlemekte etkili bir araç olmadığı düşünülmektedir. Göçmenlerin, kendi ülkelerinde göç etmeye zorlayan etki ve nedenler ortadan kaldırılmadıkça bu kısır döngü devam edecektir. Kısa vadede çözüm gibi görünen geri kabul anlaşmaları uzun vadede başarılı bir sistem olamayacaktır.

Öte yandan Avrupa Birliği ülkeleri GKA kapsamında verdiği sözleri anlaşma metinlerinin ihmal edildiği gerekçesiyle uygulamada geciktirmektedir. Örneğin;

Türkiye AB üyelik sürecinde ve vize serbestliği konusunda büyük beklentiye girmiş, 2016 Haziran ayından beri GKA yükünü sırtlamıştır. Ancak AB üyesi ülkeler Türkiye'nin Avrupa üyeliğine sıcak bakmadıklarından verdikleri sözleri bir şekilde ötelemektedirler. Ülkemizin verilen sözlerle ilgili beklentisi artarken bu sürecin nasıl sonuçlanacağını belirsizliği söz konusudur. Uluslararası platformlarda Türk politikacılar, Avrupa Birliği'nin verdiği sözleri tutmadığını belirterek imzalanan GKA' yı askıya alacağını belirtmektedir.

2.7.2. Geri Kabul Anlaşmalarının İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrasında pek çok insan gönüllü ya da devlet eliyle zoraki olarak göç etmek zorunda kalmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızla artan mülteci sorunları neticesinde 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna dair sözleşme imzalanarak mülteciler hakkında uluslararası standartlar belirlenmiştir. Sözleşme mülteci statüsüne coğrafi sınır getirirse de 1967 protokolüyle bu sınırlama ortadan kaldırılmıştır. Buna göre ülkesine dönemeyen ya da dönmek istemeyen; işkence, ölüm gibi korkuları bulunan yabancılar güvenli ülkelere korunma talebinde bulunabileceklerdi. Söz konusu yabancıların başvurusu neticesinde güvenli üçüncü ülke, bu talebi değerlendirerek nihai kararı vermeliydi. Ancak yabancıların Avrupa Birliği'ne yaptığı başvuruların değerlendirilme sonucunu beklemeden ya da hızlandırılmış değerlendirmeye alınarak transit geldiği ülkeye ya da kendi ülkesine geri gönderilmesi uluslararası camiada ses getirmiştir.

Geri Kabul Anlaşmaları ülkelerin kendi yurttaşlarının diğer ülkelerden iade edilme sürecini ve kapsamını ortaya koyar. Bazı GKA'lar ise hem kendi ülke vatandaşlarını hem de ülke topraklarından transit geçiş yapan düzensiz göçmenleri kapsar. Yapılan anlaşmalar neticesinde karşılıklı yükümlülükler tanımlanır. Geri Kabul Anlaşmalarının geri gönderme yasağı kapsamına giren yabancıları iade etmesi, anlaşmaların en çok eleştirilen kısmı olmaktadır. Avrupa Birliği kendisini derinden etkileyen düzensiz göç sorununu çözmek isterken tarih boyunca imzaladığı ve savunduğu insan haklarını bu tür anlaşmalarla ihlal etmektedir. Hukuki bağlamda herhangi bir sorunu görünmeyen GKA uygulama aşamasında insan hakları ihlaline neden olabiliyor.

2010'lu yıllarda Libya, Suriye gibi ülkelerde başlayan ve halen durdurulamayan iç karışıklıklar nedeniyle, Türkiye ve AB ülkelerine yoğun şekilde devam eden göç akını hala devam etmektedir. Aslında Türkiye bulunduğu stratejik konum itibariyle göçmenler için hedef ülke değil, AB kıtasına ulaşmak için transit geçiş için kullanılan aracı ülkedir. Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi olan Frontex yayımladığı raporlarda kıtaya ulaşan göçmenlerin yarıdan fazlasının Türkiye üzerinden geldiğini belirtmiştir.

Yasa dışı göçmenler kaynak ülkelerindeki savaşlar ve iç karışıklıklar nedeniyle ölüm, tehdit, işkence gibi insanlık dışı muamelelerden kaçarak AB ülkelerine sığınmak istemektedirler. Ancak AB sınırlarına gelerek henüz sınırı aşmayan mültecilerin sığınma talepleri detaylı incelemeye alınmamaktadır. Söz konusu göçmenlerin sığınma taleplerinin reddedilmesi ve haklarında alınan sınır dışı kararına karşı itiraz etmelerinin önü kapatılmaktadır. Yapılan sığınma ve iltica talepleri hızlandırılmış değerlendirme kapsamında işlem görerek göçmenleri mağdur edebilmektedir. Hiç kimsenin hayati tehlikesinin bulunduğu ülkeye geri gönderilmemesini kapsayan geri göndermeme ilkesi ihlal edilmektedir.

Mülteci olarak nitelendirilen bu göçmenler diğer yabancılardan farklı olarak bir takım haklara ve yükümlülüklerle sahiptir. 1951 sözleşmesinin 33. maddesinde geri göndermeme ilkesi şu şekilde yer almıştır: *“Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehlike altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir.”* Bu ilkenin istisnası ise aynı maddenin ikinci fıkrasında düzenlenmiştir: *“Bununla beraber, bulunduğu ülkenin tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümlü mahkum olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden mülteci, işbu hükümden yararlanmaya devam edemez.”* Geri göndermeme ilkesinin ardından bu maddeye yer verilmesi ulusal ve uluslararası hukuk açısından oldukça belirleyici olmuştur. Göçmenlerin kendi ülkelerinde işledikleri suçlardan ötürü ve sırf bu suçun cezasını çekmemek amacıyla sığınma talebinde bulunmalarının önüne geçilmek istenmiştir. Yani geri göndermeme ilkesi devletlerin mutlak bir kabul etme yükümlülüğünü oluşturmaz. Yasa dışı göçmenler bu maddelerde sayılan hükümlere göre değerlendirilir ve değerlendirme neticesinde yabancı hakkında karar verilir.

Geri gönderme yasağı mülteciler için korucuyu bir ilkedir. Ancak bu hayati öneme sahip ilkenin sadece AB'ne giriş yapmış ve statü kazanmış mültecilere uygulanması yanlıştır. Çünkü AB sınırlarına gelerek henüz Birliğe ayak basamamış, ancak sınırda korunma talebini dile getiren göçmenler Geri Kabul Anlaşmaları neticesinde geri gönderilmektedir. Talepleri değerlendirmeye alınmayarak ölüm tehlikesi, işkence görme riski bulunan geldiği topraklara iade edilmektedir. 1951 sözleşmesi devletlerin keyfi uygulamalarının önüne geçmek istese de yasa dışı göçmen sayısının fazla olması ve alınan kararlara karşı üst mercilere itirazların az olması sebebiyle uygulamada aksaklıklar yaşanmaktadır.

Yasa dışı göçmenlerin iade süreçlerinde meydana gelen bir takım olumsuz olaylar GKA'ların diğer yanını göstermektedir.

Bu olaylara bir kaç örnek vermek gerekirse, 1993 yılında Jamaikalı Joy Gardner sınır dışı edilmek üzere Londra'daki evinde gözaltına alınmıştır. Kadının güvenlik güçlerine karşı koyması nedeniyle elleri ve ayakları kelepçelenmiş ve ağzı da bantla sarılmıştır.⁷⁵Bu durumda evinden zorla çıkarılan Jamaikalı kadın geçirdiği rahatsızlık nedeniyle hastaneye kaldırılmıştır. Dört günün sonunda hayatını kaybetmiştir.

Almanya'da ise Kırgızistanlı bir yetimin, 18 yaşındaki ağabeyi olmadan sınır dışı edilmeye karşı çıkması üzerine pilot çocuğu uçağa almayı reddetmiştir. Olay üzerine çocuğu hastanelik oluncaya kadar dövmekle itham edilen altı güvenlik görevlisi hakkında iddianame hazırlanmıştır⁷⁶

Benzer şekilde 1998'de Belçika'dan sınır dışı edilmek üzere bindirildiği uçakta görevlilere direnen Nijeryalı Semira Adamu'nun elleri ve ayakları kelepçeli halde iken kafasına yastık bastırılması sonucu bayılmasının ve ardından da hayatını kaybetmesinin kamuoyunda oluşturduğu tepki nedeniyle Belçika'da bir süre geri gönderme politikası askıya alınmıştır. Ailesiyle birlikte İsveç'ten Sırbistan'a sınır dışı edilmek istenen Anisa Muric'in uçuş korkusu nedeniyle başka bir araçla sınır dışı edilme talebi reddedilmiş; uçağa bindirilmeye direnmesi nedeniyle elleri ve ayakları kelepçelenerek uçağa binmesi sağlanmış ve yolculuk boyunca ailesinden ayrı bir yerde, iddia edildiğine göre köpekler için ayrılan bölümde yere yatırılarak

⁷⁵ Ölmez Kıyıcı, Kaygısız, s. 480.

⁷⁶ Ölmez Kıyıcı, Kaygısız, s.479

seyahat ettirilmiştir. Bu olay da geri gönderme sırasında yaşanan insan hakları ihlallerinin bir kez daha gündeme gelmesine neden olmuştur⁷⁷

Göçmenlerin ülkelerine ya da transit ülkelere iade süreçlerinde bu tür olumsuz olayların yaşanması geri gönderme anlaşmalarının insan hakları açısından sorgulanmasına neden olmaktadır. Geri gönderme süreçlerinin yanı sıra yasa dışı göçmenlerin yakınlarının olmadığı, transit geçtiği üçüncü ülkelere iade edilmesi de insan hakları açısından eleştirilen bir diğer boyuttur. Geri gönderilen yabancıların durumlarının takip edilememesi nedeniyle bu kişilerin yaşadığı mağduriyetler göz ardı edilmektedir. Avrupa Birliğinin tüm dünyada insan hakları savunuculuğu yaparken geri gönderilen yabancıların durumlarını takip etmemesi, buna yönelik bir faaliyette bulunmaması da dikkat çekmektedir.

Geri Kabul Anlaşmaları gereğince iade edilen yasa dışı göçmenlerin bir kısmı haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle mahkemeye başvurmuştur. Açılan davalarda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi genellikle yabancıların iade süreçlerinde haksızlığa uğradıklarını kabul ederek bu yönde karar vermektedir. 2012 yılında Libya'dan Avrupa'ya geçmek için deniz yoluyla ulaşımaya çıkan Somalili ve Eritreli göçmenler denizde yakalanarak sonrasında sınır güvenliğinin sağlayamadığı gerekçesiyle Libya'ya iade edilmiştir. Bu olayda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Somalili ve Eritreli yabancıların iade edilmesinin toplu sınır dışı kapsamına girdiğine hükmederek İtalya'nın da bu kişileri Libya'ya iade etmekle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ek 4 nolu protokolünde belirtilen yabancıların toplu sınır dışı edilme yasağı ile ilgili madde 4'ü ihlal ettiğine hükmetmiştir.

Tüm bu olaylar neticesinde Avrupa Birliği Parlamentosu geri kabul anlaşmalarının insan hayatını tehlikeye atabileceğini belirterek yapılan anlaşmalarda insan haklarına ağırlık verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Üçüncü ülkelerle yapılan anlaşmalar neticesinde yaşanabilecek insan hakları ihlalleri konusunda kaygılarını belirten AB Parlamentosu gerekli düzenlemelerin yapılması iyileştirici hükümlerin anlaşma metinlerinde yer alması için girişimlerde bulunmuştur.

Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi 2010 yılındaki kararında GKA'nın yasa dışı göçmenlerin veya mültecilerin hakları açısından doğrudan veya dolaylı tehdit oluşturabileceği riskine dikkat çekmiş ve AB'ye GKA imzalamadan önce

⁷⁷ Ölmez Kıyıcı, Kaygısız, s.479.

görüŖülen ÷lkede iyi iŖleyen bir iltica sisteminin varlığını ve insan haklarının durumunu dikkate almasını önermiştir ⁷⁸

AB ÷lkelerinde çeŖitli zamanlarda meydana gelen göçmenlere yönelik kötü muameleler uluslararası medya ve kamuoyunda geniş yankı bulmaktadır. Bu durum GKA'ların bir takım hukuki boşluklar içermesinin göstergesidir. AB yaptığı geri kabul anlaşmalarıyla yeterli hukuki güvence sağlayamamaktadır. Ancak yine de hukuki iyileŖtirmeler yapılmadan yeni GKA'lar imzalanmaya devam edilmektedir.

2.7.3. İlk İltica ve Güvenli Üçüncü Ülkeye YerleŖtirmelerin İncelenmesi

1970-1980'li yıllarda Avrupa'ya gelen göçmenlerin sayısında bir artış gör÷lmüŖtür. Bu göçmenlerin sığınmacı mı yoksa ekonomik amaçlı göçmen mi olduklarını ayırmaya başlayan AB o dönemde insani nedenlerin dışında göçmen alını durdurmuŖtur. AB ÷lkeleri sığınma talebinde bulunan yabancılara statü vermekten kaçındığı için söz konusu yabancılar çare olarak birden fazla ÷lkeye iltica başvurusunda bulunmuŖtur. Bu durumun hızla artması üzerine ortak politika izleme yoluna giden AB yeni bir politika uygulamaya başlamış ve 'ilk iltica ÷lkesi' kavramı doktrinlerde yerini almıştır. Yeni doktrine göre sığınma talebinde bulunacak yabancılar sadece ilk ayak bastıkları ÷lkeye iltica başvurusunda bulunacaktır. Daha önce başka bir Avrupa ÷lkesinde sığınma talebinde bulunan yabancılar buraya iade edilmiştir. Böylece yabancılardan birden fazla başvuru yapmasının ve insan hakları açısından ihlalin engellenmesi amaçlanmıştır.

İnsan haklarının temel savunuculuğunu yapan Avrupa Birliği üyesi ÷lkeler ile diğer gelişmiş ÷lkeler temelde sığınmacıları kendi ÷lkesinde barındırmak istememektedir. Çünkü gelişmemiş üçüncü dünya ÷lkelerinden gelen bu yabancılar eğitimsiz, niteliksiz ve suça meyilli kimselerdir. Bunların topluma geri kazandırılıp gelişmiş ÷lkeye adapte olmaları ise ciddi bir ekonomik kaynak ve uzunca bir süreç gerektirmektedir. Aksi halde sığınmacılar yeni toplumlarına adapte olamayacak, içinde buldukları toplumun ekonomik sosyal düzeyinin geriye gitmesine sebep olacaktır. Hem devletlerin hem de yerel halkın bu konudaki korkuları sokak

⁷⁸ Geri kabul anlaşmaları: düzensiz göçmenleri iade etme mekanizması Karar 1741, Council of Europe Parliamentary Assembly, 22.06.2010, EriŖim Tarihi: 04.10.2019, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17874&lang=en>

röportajlarında, TV programlarında, basında ve sosyal medyada açığa çıkmaktadır. Sığınmacıları ülkeye kabul etmemek, onlara statü vermemek ise kendi taraf oldukları, imzaladıkları anlaşmalara ters düşmektedir. Bu sorunsalı çözmek adına yeni bir çözüm fikri ortaya çıkmıştır: sığınmacıların ve sığınma talebinde bulunan yabancıların güvenli üçüncü ülkeye yerleştirilmesi.

Güvenli üçüncü ülke tanımı ilk defa AB hukukunda yer alarak uluslararası camiada kullanılan terim haline gelmiştir. Söz konusu kavram – ilk iltica ülkesi kavramı ile birlikte esasen AB ortak sığınma sistemi daha henüz ortada yok iken 1992 yılında yayınlanan tavsiye niteliğindeki “*Londra İlke Kararları*” ile atılmıştır.⁷⁹ 2013 yılında Dublin III Yönetmeliğinde güvenli üçüncü ülkede aranan şartlar 38. maddede şu şekilde sıralanmıştır:

- Yaşama ve özgürlük hakkının; kişinin ırkı, dini, tabiiyeti, fikri veya belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti nedeniyle tehdit altında olmaması,
- Kişiyeye yönelik ölüm cezası, işkence, eziyet, insanlık dışı muamele neticesinde ciddi zarar görme riskinin bulunmaması,
- 1951 yılında yürürlüğe konulan Cenevre Sözleşmesinde yer alan geri gönderme prensibine uyuluyor olması,
- İşkence, eziyet, ölüm cezası, insanlık dışı muamelelerin, özgürlük hakkından yoksun bırakılmanın yasaklanmış olması,
- Yine Cenevre Sözleşmesinde bahsi geçen sığınma talebinde bulunma ve uluslararası korumanın uygulanıyor olması gerekmektedir.

Görüldüğü üzere tüzüğün asıl amacı söz konusu yabancıların geri kabulüne ilişkin sorumlu devletin bulunması ve hedef gösterilmesidir. Bu uygulama sayesinde AB ülkeleri, sığınma taleplerini başka ülkelere yönlendirmiş; kendi yükünü hafifletmek için uygun kılıfı bulmuştur. Güvenli üçüncü ülkeye gönderme politikası uluslararası sorun haline gelen göç sorunu için diğer ülkelerin de yük paylaşımı yapmasını sağlamaktadır. Yabancıların sığınma taleplerini alan güvenli üçüncü ülkeler uluslararası koruma sağlamaktadır. Türkiye ise AB tarafından güvenli üçüncü ülke sıralamasında yer almamaktadır. Buna rağmen AB ile imzalanan GKA’larının uygulanmasında Türkiye güvenli üçüncü ülke olarak kabul edilmekte ve sığınmacılar

⁷⁹ Mehmet Özcan, *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s. 68 vd.

Türkiye'ye yönlendirilmektedir. Avrupa Birliğinin GKA uygulamasında ortaya çıkan bu farklılık eleştiri konusu olmaktadır.

Zaman zaman kararları konusunda yanıldığı gözlemlenen ancak insan haklarının en güçlü savunucusu olarak kabul edilen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin güvenli üçüncü ülkeye yerleştirme konusunda bazı örnek davaları mevcuttur. 2011 yılında Afgan bir mülteci hayati tehlikesi bulunduğu gerekçesiyle Avrupa sınırlarına ulaşmış ve Belçika'ya sığınma müracaatında bulunmuştu. Ancak Belçika söz konusu yabancının Türkiye-Yunanistan üzerinden AB'ne giriş yaptığını belirterek Afgan sığınmacının başvurusunu değerlendirmeye almamış ve onu Geri Kabul Anlaşmasına tabii tutarak iade etmişti. Yabancı bu durum karşısında hakkında yapılan hukuka aykırı fiili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşımıştı. Mahkeme Afgan sığınmacının başvurusunu almayarak onu güvenli üçüncü ülkeye göndermeye çalışan Belçika ve Yunanistan'ı haksız bulmuş, geri gönderme yasağı maddesinin ihlal edildiğine karar vermişti. Zorlu yolculuklar neticesinde Avrupa'ya gelen ve burada sığınma talebinde bulunan yabancı hayati tehlikesinin, işkence veya zulüm tehdidinin bulunduğu bir başka ülkeye 'güvenli üçüncü ülkeye gönderme' kılıfı altında gönderilmemelidir. Bu apaçık insan haklarının ihlal edilmesidir.

Güvenli üçüncü ülkeye gönderme uygulamasının eleştiri odağında sığınmacıların etkili korumadan yararlanma olasılığı vardır. Ayrıca bir ülkenin güvenli üçüncü ülke olarak kabul görmesi için sayılan maddelerin uygulamada ortaya çıkan farklılıkları da eleştirilmektedir. Ancak diğer taraftan baktığımızda uluslararası sorun haline gelen düzensiz göç meselesinde yine uluslararası yük paylaşımı yapmak zorunluluk haline gelmiştir. Çünkü küresel çapta düzensiz göçle mücadele etmek ülkeleri maddi-manevi yıpratmaktadır. Sığınmacıların daha önceden korunma statüsü aldıkları veya alabilecekleri güvenli üçüncü ülkelere gönderilmesi düzensiz göçle mücadelede etkin yol olarak kullanılmaktadır.

2.7.4. Geri Kabul Anlaşmalarının Uygulanması Sırasında Ortaya Çıkan Sorunlar

Hukuki ve insan hakları bağlamında incelediğimiz GKA'nın uygulama esnasında da bir takım zorluklar ortaya çıkmaktadır. BMMYK, geri kabul anlaşmalarının uygulama esnasında çıkan sorunlarını şu şekilde sıralamıştır:

- a) Transit ülkeden üçüncü ülkeye geçişler de dahil olmak üzere geri kabul sırasında yaşanan lojistik sorunlar,
- b) Geri gönderilecek kişinin kaçması, kaybolması veya bildirimde bulunmaması,
- c) Bürokrasiden kaynaklanan gecikmeler,
- d) Geri gönderme masrafları için yeterli bütçenin olmaması,
- e) Menşe ülkenin belge düzenlememesi,
- f) Menşe ülke tarafından yerine getirilmesi istenilen ve usulüne uygun olmayan geri kabul prosedürleri,
- g) Vatandaşlığın reddi veya tanınmaması,
- h) Menşe ülkede kabul veya yeniden entegrasyon olanaklarının yetersiz olması⁸⁰

2.7.5. Hatalı Geri Kabul

Türkiye ve AB arasında imzalanan geri kabul anlaşmasının 13.maddesi ‘hatalı geri kabul’den bahseder. Buna göre hatayla geri kabul gerçekleştirildiğinde 3 (üç) ay içerisinde söz konusu şahıs geri teslim edilecektir. Ama bu maddede anlaşmanın tarafları olarak Türkiye ve Avrupa Birliği arasında eşitlik apaçık bozulmaktadır. Söz konusu hatalı geri kabulü içeren 13.madde, anlaşmanın 3. ve 6. Maddelerine atıfta bulunur. Anlaşmanın 3. maddesi Türkiye’nin kendi vatandaşlarını geri kabul yükümlülüğünü; 6. maddesi de Avrupa Birliği’nin üçüncü ülke ve vatansız kişilerin geri kabul yükümlülüğünü içerir. Böylece Türkiye, hataen üçüncü ülke veya vatansız kişiyi kabul etse bile onu tekrar geldiği AB üyesi devlete geri gönderemeyecektir. Buna karşılık AB üyesi devlet hatayla kabul ettiği üçüncü ülke veya vatansız kişiyi Türkiye’ye geri gönderebilecektir.⁸¹ Hatalı geri kabul neticesinde doğan mali külfetten geri kabul talep eden devlet sorumlu olacaktır.

2.7.6. Uygulama Eşitsizliği

Geri kabul anlaşmaları temel olarak iki devletin eşit hak ve yükümlülük paylaşımı olarak kabul edilse de uygulama aşamasında bir takım adaletsizlikler yaşanmaktadır. AB düzensiz göçün külfetini kaynak ve transit ülkelere mal

⁸⁰ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK – UNHCR) resmi sitesinden derlenmiştir.

⁸¹ Ekşi, s.98.

etmektedir. Siyasal yönden güçlü olan AB, Türkiye örneğinde olduğu gibi karşı ülkeye çeşitli tavizler vererek anlaşmayı imzalamakta ancak sonrasında verdiği sözleri erteleyerek geciktirmektedir. Yine Türkiye GKA metnine göre Türk vatandaşlığından çıkan, Türk vatandaşlığını yitiren veya Türk vatandaşıyla evli yabancıyı da kabul etmek zorunda iken AB'nin böyle bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Ayrıca geri kabul anlaşmalarında sayı sınırı bulunmamaktadır. AB'nin karşı tarafa ne kadar düzensiz göçmenin geri kabul talebinde bulunacağı anlaşma metinlerinde yer almamaktadır. Bu sayılar olmadan ne maliyet analizlerinin yapılması ne de teknik ve idari yapının oluşturulması mümkündür.⁸² Gerçekleştirilen geri kabulün ekonomi, barınma, iaşe gibi ihtiyaçların tespitinde gecikmeler yaşanmaktadır.

Vize serbestisi beklentisine giren Türkiye'nin bu beklentisi sürekli pazarlık konusu olmaktadır.

⁸² Ekşi, s.137.

SONUÇ

Türkiye ve Avrupa tarihi açısından düzensiz göç kavramı tarihsel geçmişte süreklilik arz etmiştir. Göçün nedenleri, kişileri, coğrafyası değişse de siyasal, sosyal ve ekonomik yaşama etkisi kaçınılmaz olmuştur. Ülke politikası ve uluslararası politikada gündemi meşgul eden göçmenler, ülkelerin siyasi ve kültürel bağlamda etkileşime girmesine, bir araya gelerek çeşitli anlaşmalar yapmasına sebep olmuştur. Göçmenler kaynak ülkenin kültürünü taşımakta zorlanırken diğer yandan ulaştıkları ülkenin kültürüne adaptasyon sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle düzensiz göçün önemli ayağı olan Asya ve Afrikalı göçmenler Avrupa'nın sosyo-ekonomik yaşamına uyum sağlamakta zorlanmaktadır. Avrupa devletleri ve halkının göçmenlere bakış açısı büyük oranda olumsuzdur. Bunda ABD ve Avrupa ülkelerinde meydana gelen radikal İslamcı grupların gerçekleştirdiği terör eylemlerinin payı büyüktür.

Düzensiz göç belirli tarihlerde kısmi coğrafyalarda büyük sıçrama atakları göstermiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkelerinin iş gücü açığını kapatmak için üçüncü ülkelerden işçi temin etmeye başlaması, kayıt dışı göçmenlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Düzensiz göçmenler AB ülkelerinin yabancı işçi alımını fırsata çevirmişlerdir. Ardından yasal ve yasa dışı yabancı işçilerin ailelerini yanlarına alması düzensiz göçün yeni bir atak göstermesine neden olmuştur. Orta Doğu'da 2010'lu yıllarda başlayan "Arap Baharı" nedeniyle siyasal- sosyal iç karışıklıklar ve savaşlar yaşanmıştır. Bu karışıklıklar neticesinde pek çok Orta Doğu insanı, ülkelerini ve evlerini terk ederek Avrupa'ya doğru göç etmeye başlamış ve

yeni bir mülteci krizinin kapısını aralamıştır. Küresel sorun haline gelen göçmen akını ve mülteci krizlerini çözme konusunda AB'nin en çok önem verdiği konu Geri Kabul Anlaşmalarıdır. Avrupa Birliği'nin ilgili devletlerle imzaladığı anlaşmalar olduğu gibi devletlerin ikili anlaşmaya vardığı GKA da mevcuttur. Bu anlaşmaların odak noktası her ülkenin kendi vatandaşını geri kabul etmesi olarak görünse de üçüncü ülke vatandaşları ve vatansızların geri kabul oranı daha yüksektir. Diğer ülkelerin anlaşma metninde çekimser kaldığı en önemli nokta da bu sorunsaldır.

Avrupa Birliği göçmen sorununu geri kabul anlaşmaları nezdinde diğer ülkelere yıkmaya çalışırken, asıl sebeplerine yönelik herhangi bir çalışma yapmamaktadır. Bu durum AB ve anlaşmaya taraf olan diğer ülkeler arasında kısır döngüye sebep olmaktadır. Sınır güvenliği ve kontrollerini artırmaya yönelik yüklü yatırım politikaları düzensiz göçü önlemeye yeterli olamamaktadır. AB düzensiz göçmen sayısını azaltmayı hedeflerken diğer yandan kurucusu ve savunucusu olduğu insan haklarının ihlaline düşmektedir. Oysa kaynak ülkelere ekonomik ve insani yardım yaparak kalkınmayı sürdürülebilir hale getirmesi, ülkelerine geri gönderilen yabancıları menşe ülkesinde desteklemesi düzensiz göçmenlerin kendi ülkelerinde refahını sağlayacak ve Avrupa'ya olan göç akınını engelleyecektir.

KAYNAKÇA

AB Dublin Yönetmeliği:

http://www.madde14.org/index.php?title=AB_Dublin_II_Yönetmeliği,
18.02.2003, Erişim Tarihi: 20.06.2019.

Abadan-Unat Nermin, *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, Bilgi Yayınları, İstanbul 2002.

Aksoy Zeynep, “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 20, Kış 2012 (ss. 292-303).

Avrupa’yı Sarsan Terör Saldırıları, *Milliyet*, 15.07.2016, Erişim Tarihi: 22.08.2019

Ay Kadir, vd. *İltica ve Göç Mevzuatı*, (Terc. Egemen Demircioğlu- Meltem Karatoprak), BMMYK-İçişleri Bakanlığı, Ankara 2005.

Aykaç Mustafa, Yertüm Umut, “Avrupa Birliği Göç Politikalarının Gelişimi: Misafir İşçi Kabulünden Sığınmacı Akınına”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 70, Yıl: 2016 (ss. 1-29).

Aylan Kurdi 1 yılda unutuldu, CNN Türk Haber, 11.12.2018, Erişim Tarihi: 17.08.2019 <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/aylan-kurdinin-olumunun-birinci-yil-donumu>

Basnews Gazetesi, Trenta: AB, Düzensiz Göç Sorununa Daha Fazla İzleyici Kalamaz, 20.01.2019, Erişim Tarihi:22.07.2019, <http://www.basnews.com/index.php/tr/news/495437>

- Batır Kerem, “Avrupa Birliği’nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye İle AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 30, (ss. 585-604), 2017.
- Bayhan Tevfik, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Türk İşçilerinin Serbest Dolaşım ve Aile Birleşimi Hakları, Sorunlar ve Beklentiler”, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, Yıl: 2010, Cilt: 1, Sayı:1 (ss.173-206).
- Bayraklı Enes, Keskin Kazım, *Türkiye,Almanya ve AB üçgeninde Mülteci Krizi*, SETA. 2015.
- Bayraktar Rasim, “Zorunlu Göçten Ulus Ötesi Yurttaşılığa, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (24), 2013 (ss. 109-126).
- Beyza Çağatay Tekin, “Düzensiz Göçün Yönetimi Konusunda Varılan Türkiye-AB Mutabakatının Avrupa Birliği’nin Uluslararası Kimliği Üzerindeki Etkileri”, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 39, Sayı: II, Aralık 2017, (ss. 659-678).
- Cin Mustafa, “Uluslararası Sözleşmeler Çerçevesinde Yabancıların (Göçmen İşçilerin) Aile Birleşimi Hakkı”, *Prof. Dr. Ali Rıza Okur’a Armağan* (Editörler: Talat Canbolat, Canan Ünal), Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 1, Yıl: 2014, (ss. 264-284).
- Council of the European Union, *European Pact on Immigration and Asylum*. Brussels. 24 .09.2008; Naklen: Gülnihan Ölmez Kıyıcı, Ummuhan Kaygısız, s. 471.
- Çağlayan Savaş, “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Güz, Sayı:17, 2006 (ss. 67-91).
- Değerimenci Gamze, *Avrupa Birliği Göç Politikası Kapsamında Fransa’nın Göç Politikası* (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2011.
- Ekşi Nuray, *Türkiye ve AB Geri Kabul Anlaşması*, Beta Yayınları, İstanbul 2016.

Eraldemir Zeynep, Türkiye’de Göç Sorunu Göçlerin Sosyo- Ekonomik Yansımaları: İskenderun- Dörtyol Örneği (Mustafa Kemal Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Hatay, 2013.

European Commission, “EU Readmission Agreements: State of Play 2011”,2011, http://ec.europa.eu/dgs/homeaffairs/what-wedo/policies/pdf/eu_readmission_agreements_en.pdf

Gençler Ayhan, “Avrupa Birliği’nin Göç Politikası”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 49, 2005 (ss. 173-197).

Geri kabul anlaşmaları: düzensiz göçmenleri iade etme mekanizması Karar 1741, Council of Europe Parliamentary Assembly, 22.06.2010, Erişim Tarih: 04.10.2019, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17874&lang=en>

Gezgin Mehmet, “İşgücü Göçü Teorileri”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı:23, İstanbul 1991 (ss. 31-50).

GKA md. 6(2). Ayrıca bkz. GKA md. 2(3) ve Şekil 2: GKA'nın Kapsamı, s. 6.) AB Dublin Yönetmeliği: http://www.madde14.org/index.php?title=AB_Dublin_II_Yonetmeliği, 18.02.2003, Erişim Tarihi: 20.06.2019

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Mevzuat: Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu, 6458, 2014.

Güleç Cansu, “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları”, *TESAM Akademi Dergisi*, Temmuz (2), 2015 (ss. 81-100).

Günay Enver, Atılğan Dilek, Serin Emine, Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2 (ss. 37-60).

Güneş Veysel, İnsan Hakları Bağlamında Göç Ve Mülteciler (Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnsan Hakları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019.

http://intermin.fi/en/migration/voluntary-and-forced-return/readmission-agreements_, (Erişim tarihi:25.05.2017).

- İçduygu Ahmet, Sirkeci İbrahim, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri*, 75 Yılda Köylerden Şehirlere, Tarih Vakfı, İstanbul 1999.
- İlke Göçmen, “Türkiye ile Avrupa Birliği Arasındaki Geri Kabul Anlaşmasının Hukuki Yönden Analizi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:13, Sayı:2, 2014 (ss. 21-86).
- İnce Celal, “Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 9, Cilt: 11, Sayı 18, Haziran 2019 (ss. 2579-2615).
- Kadir, Sovyetler Birliği'nin Dağılması Sonrasında Türkiye-Avrasya İlişkileri, Ufuk Yazıcı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009, s. 5-8; Kürşad Hacıtahiroğlu, “Küreselleşmenin Siyasal Etkileri, Göç Ve Ukrayna-Rusya Krizi”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2014 Cilt: 16 Sayı: 2 (259-284).
- Karakaş Deniz, *Mülteci Sorunu Çerçevesinde AB- Türkiye İlişkileri*, ORMER Perspektif Serileri, Ocak 2016, No:16.
- Koçak Orhan, Gündüz R. Demet, “Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:7 Sayı:12, (Mayıs 2016 - Ekim 2016 (ss. 66-91).
- Koçak Yüksel, Elvan Terzi, “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, *Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı:3, Yıl: 2012 (ss. 3-19).
- Mülteciler Derneği, <https://multeciler.org.tr/son-yillarda-akdenizde-olen-gocmen-sayisi/>,6. 12. 2019 Erişim Tarihi: 15.12.2019.
- Mülteciler ve Türkiye; Türkiye'nin Bireysel Başvurular İçin Sığınma Sistemi” <http://www.un.org.tr>. 12.06.2005, BM Türkiye, Erişim Tarihi: (17.08.2019).
- Naz Yasemin, Türkiye'nin Uluslar Arası Göç Politikası Ve Uluslar Arası Göçün Türkiye'deki Güncel Sorunları, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Isparta 2015.

- Ölmez Kıyıcı Gülnihan, Kaygısız Ummuhan, “Avrupa Birliği’nin Geri Kabul Anlaşmalarının Avrupa Birliği Göç Politikaları ve İnsan Hakları Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:10 Sayı:25, 2018 (ss. 467-484).
- Örselli Erhan, Babahanoğlu Veysel, “Türkiye’nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9 Sayı: 43, Nisan 2016 April 2016 (ss. 2063-2072).
- Özcan Deniz Ela, “Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, *İş ve Hayat*, ss. 183-215;
http://www.sekeris.org.tr/dergi/multimedia/dergi/45_cagdas_goc_teorileri_uzerine_bir_degerlendirme.pdf
- Özcan Mehmet, *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara 2005.
- Özsöz Melih, “*Türk Vatandaşlarının Vizesiz Avrupa Yolculuğu: Vize Sorunu, Geri Kabul ve Sonrası*”, *Türkiye-AB İlişkileri: Yeni Gündem* (Ed.: Belgin Sariye Akçay), 2014 (s. 131-154).
- Selçuk Tamer, *Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması ve Avrupa Birliği’nin Türkiye ve Ukrayna ile Yaptığı Geri kabul Anlaşmalarının Analizi* (Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi VE Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep 2019.
- Suriyeliler kayıtlı oldukları illere gidecek... Peki hangi ilde kaç Suriyeli var, *Sözcü*, 24 Temmuz 2019.
- Şahal Çelik Didem, Şemşit Sühal, “Kale Avrupası Yaklaşımı ve Düzensiz Göç”, *Paradoks. Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 2019, Cilt: 15, Sayı: 2 (ss. 279-294).
- T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İstatistikleri 29.05.2019 , Erişim Tarihi: 10.06.2019, www.goc.gov.tr,
- T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Düzensiz Göç İstatistikleri, 29.05.2019, Erişim Tarihi: 10.06.2019

T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Müdürlüğü, Suriyeli sığınmacı sayısı istatistikleri, 10.05.2019 Erişim Tarihi: 18.06.2019, www.goc.gov.tr

Toksöz Gülay, *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye’nin Yasadışı Göçle Mücadelesi”, (2011), http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yasadisigocle-mucadelesi-.tr.mfa

Uluslararası Göç Örgütü. Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü (Editörler: Richard Perruchoud ile Jillyanne Redpath - Cross), İkinci Baskı, IOM, 2013, No: 31.

Yıldırımoglu Hakan, “Uluslararası Emek Göçü ‘Almanya’ya Türk Emek Göçü”, *Kamu-İş*, Cilt:8, Sayı: 1, 2005, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/817.pdf>, Erişim tarihi: 12.11.2019.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye’ de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı.....	26
Tablo 2: 2018 Yılında Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyruk Dağılımı.....	27
Tablo 3: AB Göç Politikaları Anlaşma ve Paktları.....	34-35
Tablo 4: AB’nin Geri Kabul Anlaşmaları.....	53
Tablo 5: Türkiye’nin Geri Kabul Anlaşmaları.....	54

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1: Düzensiz Göçmenler Ege Denizinde	39
Fotoğraf 2: Aylan Kurdi'nin Kıyıya Vurması.....	45

ÖZGEÇMİŞ

01.09.1991 tarihinde Karabük'te doğdu. 2009 yılında Safranbolu Lisesini bitirdikten sonra aynı yıl Fatih Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümüne tam burslu olarak giriş yaptı. 2013 yılında Lisans eğitimini tamamladı. Ardından Karabük Üniversitesinde Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisansa başladı. 2015 yılında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü emrinde İl Göç Uzman Yardımcısı olarak Kırklareli'nde göreve başladı.2017 yılında geçici görevle geldiği Karabük iline eş durumu sebebiyle tayini gerçekleştirmiş olup Karabük İl Göç İdaresi Müdürlüğü bünyesinde İl Göç Uzmanı kadrosuyla, Yabancılar ve Uluslararası Çalışma Grup Başkanlığı görevini yürütmektedir. Temel çalışma alanları; düzenli ve düzensiz göç, uluslararası koruma, geçici koruma ve sınır dışı işlemleridir.

Evli ve bir çocuk sahibidir.